

UiO : **Det juridiske fakultet**

Om restitusjon av nedbetalt svindelgjeld

Kandidatnummer: 631

Leveringsfrist: 25.11.2022

Antall ord: 17943

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	2
1.1	Tema og forskningsspørsmål	2
1.2	Rettskildebildet, metode og avgrensninger	4
2	HAR SVINDELOFFERET KRAV PÅ RESTITUSJON?	7
2.1	Innledning	7
2.2	Restitusjonsgrunnlaget	7
2.3	Vilkårene for å kreve restitusjon	13
2.3.1	Nedbetalingene må ikke være dispositive	13
2.3.2	Restitusjon må være rimelig	17
2.4	Oppsummering	22
3	HVOR MYE KAN KREVES I RESTITUSJONSOPPGJØRET?	23
3.1	Innledning	23
3.2	Har svindelofferet et krav på renter?.....	24
3.2.1	Forsinkelsesrente	24
3.2.2	Har svindelofferet krav på renter i perioden forut for påkrav?.....	25
3.3	Utmåling av rentekravet i perioden forut for påkrav	27
3.3.1	Hvilke av svindelofferets tapsposter kan figurere som «rentetap»?.....	27
3.3.2	Rente utmålt etter svindelofferets individuelle rentetap.....	29
3.3.3	Rente utmålt etter en normalpris på penger i lånesvindelsaker	31
3.4	Oppsummering.....	32
4	SVINDELOFFERETS KRAV I MØTE MED FORELDELSESREGLENE	33
4.1	Innledning	33
4.2	Den alminnelige foreldelsesfristen.....	34
4.3	Tilleggsfrist, jf fl. § 10	35
4.3.1	Mangel på nødvendig kunnskap om fordringen eller skyldneren, jf foreldelsesloven § 10 nr. 1	35
4.3.2	Uovervinnelige hindringer, jf foreldelsesloven § 10 nr. 2.....	42
4.4	Risiko for rettstap i lånesvindelsaker	43
5	AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	45
	LITTERATURLISTE	47

1 Innledning

1.1 Tema og forskningsspørsmål

Lånesvindel er en form for identitetskrenkelse som innebærer at en svindler undertegner en låneavtale i offerets navn, uten vedkommendes samtykke, i vinningsformål.¹ Dette kan enten skje gjennom en forfalsket håndskreven signatur, eller forfalsket elektronisk signatur ved misbruk av offerets BankID. Bruk av BankID som elektronisk signaturløsning ved inngåelse av låneavtaler har medført en økt risiko for denne type svindel.² Svindleren får deretter tilgang på hovedstolen, enten ved å få den utbetalt til sin egen konto eller ved å overføre den ut av svindelofferets konto ved misbruk av vedkommendes BankID. Avtalens pseudounderskriver sitter igjen med gjeldsansvaret på papiret.³

Utgangspunktet i norsk rett er at avtaler inngått ved falsk håndskreven eller elektronisk signatur ikke binder pseudounderskriveren på avtalerettslig grunnlag. Det gjelder også der løftemottageren er i god tro.⁴ Avhandlingens tema er restitusjonsoppgjøret mellom banken avtalen er inngått med og avtalens pseudounderskriver i de tilfeller krav etter avtalen helt eller delvis er nedbetalt, eller banken har fått dekning for hele eller deler av kravet ved tvangsinn drivelse mot svindelofferet.

Det kan være ulike grunner til at svindelofre nedbetaler på en låneavtale de ikke har inngått. Svindelofferet kan for eksempel være i villfarelse om sitt betalingsansvar. Vi kan se for oss et svindeloffer som uventet mottar fakturaer fra flere forbrukslånsbanker om nedbetaling av forbrukslån. Vedkommende ringer umiddelbart kreditorene og forklarer at kravene må bero på en feil; han har ikke tatt opp noen lån, og heller ikke mottatt noen penger. Bankene forklarer at svindelofferet er ansvarlig for å betale tilbake lånebeløpene fordi avtalen er signert med hans BankID. Offeret stoler på bankens påstand og starter derfor å nedbetale lånene.⁵

Ved svindel i nære relasjoner kan det være andre grunner til at svindelofferet nedbetaler låneavtalen. Et praktisk eksempel er en ektefelle eller samboer som misbruker den andres BankID til å ta opp lån i offerets navn. Etter en stund oppdager offeret svindelen, men velger å nedbetale gjelden. Parforholdet kan være preget av maktubalanse, og offeret kan frykte hva samboeren

¹ Se definisjonen av «svindel» i Rapport om misbruk av eID, se Brataas (2022) side 2.

² Se Prop. 92 LS (2019-2020) side 183.

³ Avtalens «pseudounderskriver» blir i denne sammenheng et synonym på svindelofferet, altså den som tilsynelatende har undertegnet låneavtalen, se Prop. 92 LS (2019-2020) side 174.

⁴ Se Hov/Høgberg (2009) side 353 og Prop. 92 LS (2019-2020) side 174.

⁵ Eksemplet er inspirert av diskusjoner med ID-juristen.

vil gjøre hvis vedkommende nekter å nedbetale.⁶ Det kan også hende at offeret kvier seg for å anmelde en nærstående, nedbetaler av hensyn til felles barn, eller ønsker å opprettholde et samliv.⁷ Offeret kan også velge å nedbetale lånet simpelthen fordi det faller seg naturlig i et parforhold med felles økonomi. Ulikheter i deres økonomiske situasjon kan gjøre at svindelofferet vurderer det slik at det uansett vil bli vedkommende som må innfri gjelden i praksis. Først dersom samlivet på et senere tidspunkt opphører, kan svindelofferet komme til å bestride krav om ytterligere nedbetalinger og fremme et tilbakebetalingskrav for det som allerede er betalt.

Bankene kan også innlede tvangsinndrivelse, som fører til at svindelofferet (ufrivillig) nedbetaler på lånet. Dette kan skyldes at svindelofferet ikke har midler til å betjene svindelgjelden, men også at svindelofferet ikke får kunnskap om gjelden stiftet i deres navn før de uventet får beskjed om at namsmannen har fattet vedtak om utlegg.⁸ Svindleren kan ha omadressert offerets post, slik at fakturaer og inkassovarsler fra kreditorene ikke når frem til offeret. I nære relasjoner kan svindelen skjules ved at den nærstående gjemmer post adressert til svindelofferet.⁹ Resultatet kan bli at rettslig bistand ikke oppsøkes før bankene har skaffet seg tvangsgrunnlag.¹⁰

For de tilfeller svindelofferet har nedbetalt låneavtalen oppstår en rekke rettslige problemstillinger. For det første; har svindelofferet et materielt krav på tilbakebetaling av det som er betalt til kreditorene? For å svare på dette må det tas stilling til hvilket rettslig grunnlag svindelofferets restitusjonskrav kan hjemles i, samt hvilke vilkår rettsgrunnlaget aktualiserer og hvorvidt disse er oppfylt. Dette behandles i kapittel 2.

For det andre; hvor mye av svindelofferets økonomiske stilling kan kreves gjenopprettet av banken i restitusjonsoppgjøret? Dette spørsmålet beror blant annet på om svindelofferet har et aksessorisk rentekrav som inngår i restitusjonsoppgjøret, samt utmålingen av rentekravet, se kapittel 3.

⁶ Se LF-2009-92724, hvor en mann ble svindlet sin ektefelle gjennom falske håndskrevne signaturer på lånedokumenter. Fra tingrettens fremstilling av saken fremgår at ektefellen hadde «truet med å ta livet av seg hvis falskneriet ble avslørt».

⁷ Se BKN-2004-56, hvor en mann svindlet av sin eksamboer ikke tok tak i forholdet blant annet på grunn av sitt nære forhold til eksamboerens sønn. Saken ble avvist fra behandling i nemnda.

⁸ Se LB-2015-194902. En mann oppdaget ikke at han var svindlet av sin ektefelle før han ble varslet av sin arbeidsgiver om at namsmannen hadde fattet vedtak om lønnstrekk.

⁹ Brataas (2022) side 47. Se som et eksempel på dette i LB-2015-194902.

¹⁰ Av observerte saker i Rapport om misbruk av eID hadde kreditorene i 8 % av sakene allerede sikret seg tvangsgrunnlag innen offeret oppsøkte rettshjelp, se Brataas (2022) side 46.

For det tredje; kan svindelsakenes egenart i kombinasjon med foreldelsesreglene medføre at krav på restitusjon kan gå tapt på grunnlag av lang tid mellom nedbetalingene foretas, til restitusjonskrav rettes mot bankene?¹¹ Denne problemstillingen skal drøftes i kapittel 4.

I de tilfeller svindelen er foretatt ved misbruk av BankID utgjør restitusjonsoppgjøret en naturlig forlengelse av forbrukervernrettede regler i ny finansavtalelov, heretter finansavtaleloven 2020, kapittel 3.III.¹² Loven er forventet å tre i kraft januar 2023.¹³ Loven regulerer, i samspill med alminnelig avtale- og erstatningsrett, det økonomiske ansvaret mellom bank og svindeloffer, altså i hvilken grad det er plikt for svindelofferet til å dekke hele eller deler av bankens tap. Loven regulerer imidlertid ikke et eventuelt restitusjonsoppgjør dersom forbrukeren feilaktig betalt mer enn han var forpliktet til. Dette spørsmålet beror derfor gjennomgående på alminnelige pengekravsrettslige regler om restitusjon, renter og foreldelse. Samtidig er det slik at svindelofferets rettsstilling ikke *bare* avhenger av hvorvidt han kjennes økonomisk ansvarlig for lånebeløpet. Vedkommendes praktiske mulighet til å kreve gjenoppretting av sin økonomiske stilling er vel så viktig i de tilfeller han helt eller delvis har innfridd låneavtalen. Det kan derfor virke som lovgiver har forutsatt at gjeldende rett kan ivareta svindelofferets rettsstilling på en tilfredsstillende måte.

Dette reiser noen rettspolitiske spørsmål. For det første kan man stille spørsmål om gjeldende rett gir klare og forutberegnelige svar på problemstillingene stilt ovenfor. Gjeldende rett bør ikke representere en slik prosessøkonomisk risiko at dette blir et hinder i seg selv. Et annet spørsmål er om gjeldende regler om restitusjon ivaretar de formål som ligger bak nye lov- og rettsendringer på området. Gjør de ikke det kan avhandlingen avdekke et regulativt hull.

1.2 Rettskildebildet, metode og avgrensninger

Krav på restitusjon og avsavnsrenter er gjennomgående regulert av ulovfestet rett på pengekravsrettens område. Rettspraksis og juridisk teori vil derfor utgjøre en viktig del av det tilgjengelige rettskildematerialet. Som det vil fremgå reiser oppgaven også noen rettsdogmatiske problemstillinger som per i dag fremstår uavklarte, og som for øvrig er preget av mangel på rettskilder. Særlig gjelder dette regler om restitusjonskravets hjemmel og renter på ulovfestet grunnlag.

¹¹ Svindelofferet kan være underlagt en reklamasjonsplikt ved falsk, se Hov/Høgberg (2009) side 354. Avhandlingens tema forutsetter at denne ikke er oversittet, og er den overholdt vil den i utgangspunktet dekke alle ugyldighetsvirkninger, se Hauge (2009) side 288.

¹² Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler. Loven inneholder både regler om bevisbedømmelsen i § 3-6, samt regler om ansvarsfordelingen mellom bank og svindelofferet i § 3-20 som begrenser offerets økonomiske ansvar for bankens tap på erstatningsrettslig grunnlag.

¹³ Brataas (2022) side 65.

Mangel på rettspraksis om krav på tilbakebetaling ved lånesvindel medfører at jeg ikke har autoritativ rettspraksis som løser de særlige spørsmål våre saker reiser. Avhandlingens tema har heller ikke blitt analysert i juridisk teori, og spørsmålet er ikke omtalt i forarbeidene til ny finansavtalelov. Oppgaven blir dermed uunngåelig noe rettsdogmatisk om innholdet i gjeldende rett på mer generelt grunnlag, for å så studere implikasjonene av funnene for våre saker.

For å avdekke de rettslige problemstillinger sakene reiser har en empirisk studie som fremgår av 'Rapport om misbruk av eID' vært viktig.¹⁴ Rapporten inneholder beskrivende statistikk av ca. 300 saker der personer har oppsøkt gratis rettshjelp etter å ha blitt utsatt for identitetstyveri. Rapporten gir ikke et komplett bilde på alle lånesvindelsaker, men kan si noe om sakenes egenart; det være seg årsakene til at svindel skjer, svindelens økonomiske konsekvenser, og hvor lang tid det går før svindelofferet oppsøker rettshjelp. Et særlig funn i rapporten er også viktig å poengtere innledningsvis; av de 102 observerte saker hvor det hadde forekommet tvangsinn-drivelse, var hele 69% inndrevet gjennom særlig tvangsgrunnlag uten rettskraftig dom.¹⁵ Av de 102 sakene hadde også bankene i 56 % av tilfellene begjært tvangssalg i svindelofferets eiendeler.¹⁶ Dette indikerer at det i mange saker forekommer betydelige formuesoverføringer mellom bank og svindeloffer uten at det er rettskraftig avgjort at det foreligger en betalingsplikt for offeret. Dette gjør restitusjonsspørsmålet viktig å belyse.

Selv om avtaler inngått ved falsk signatur ikke binder pseudounderskriveren på avtalerettslig grunnlag kan svindelofre likevel bli erstatningsansvarlig for bankens økonomiske tap.¹⁷ Avhandlingens tema forutsetter at dette ikke er tilfelle. Avhandlingen forutsetter også at *banken* ikke har et krav på restitusjon av hovedstolen i restitusjonsoppgjøret; dette ville med unntak av den positive kontraktsinteressen sette svindelofferet i samme posisjon som om låneavtalen var gyldig.

Krav som ikke inngår i selve restitusjonsoppgjøret skal ikke omtales, for eksempel svindelofferets eventuelle krav på erstatning.¹⁸ At bankene kan nyte avkastning på penger de i utgangspunktet ikke har vunnet rett til aktualiserer også vederlags- og berikelseskrav. Berikelseskrav har per i dag en uavklart status i norsk rett, og vil derfor ikke analyseres nærmere.¹⁹

¹⁴ Brataas (2020).

¹⁵ Brataas (2022) side 49.

¹⁶ Brataas (2022) side 49.

¹⁷ Se Prop. 92 LS (2019-2020) side 175 og Hov/Høgberg (2009) side 354.

¹⁸ Erstatningskrav skiller seg fra krav på restitusjon ved at det er et kompensasjonskrav som er *ment* å dekke skadelidtes økonomiske tap, og er stiftet av erstatningsbetingende atferd hos skyldneren. Se nærmere om skillet i HR-2016-2491-A avsnitt 80 og Nerheim (2022) side 6.

¹⁹ Hagstrøm drøfter berikelseskravenes stilling i norsk rett, men poengterer at rettstilstanden per i dag er uavklart, se Hagstrøm (2021) side 716-722.

Har svindleren overført hovedstolen ut av svindelofferets konto, etter først å ha fått den utbetalt dit, oppstår spørsmål om svindelofferet kan kreve at kontobanken tilbakefører hovedstolen etter regler om uautoriserte betalingstransaksjoner, jf. finansavtaleloven § 35 og § 37.²⁰ Denne problemstillingen ligger litt på siden av avhandlingens tema, og det avgrenses mot dette.

I de tilfeller svindelofferets betalingsansvar er stadfestet i en rettskraftig dom vil krav på restitusjon avhenge av å få denne oppfrisket eller gjenåpnet.²¹ Dette vil for mange ofre være et betydelig praktisk hinder på veien mot tilbakesøking, men vil føre for langt å behandle. Jeg vil heller ikke behandle prosessuelle spørsmål tilknyttet tvangsinndrivelse, som offerets mulighet til å angripe utleggsforretninger og klage på vedtak om utleggstrekk.

²⁰ Dette spørsmålet oppstod i FinKN-2020-670. Svindelofferet ble ikke gitt en slik rett da det ikke var avklart at svindelofferet var bundet til låneavtalen, og at det dermed ikke var konstatert at han hadde lidt et tap i det hovedstolen var overført ut av hans konto.

²¹ Se for eksempel FinKN-2022-765, hvor svindelofferet ikke ble tilkjent krav på restitusjon, selv om svindleren var dømt for forholdet, fordi betalingsansvaret var rettskraftig avgjort ved fraværdom i forliksrådet.

2 Har svindelofferet krav på restitusjon?

2.1 Innledning

Svindellofferets restitusjonskrav må ha et rettslig grunnlag. Det fremstår uavklart om vi har en konsolidert lære om restitusjon i norsk rett, slik at dette må finnes i et innarbeidet restitusjonsgrunnlag.²² Når vi har fastslått hvilke rettsgrunnlag tilbakesøkningskravene kan hjemles i vet vi også hvilke vilkår som må være oppfylt for å få tilkjent restitusjon. Av dette kan vi svare på i hvilke tilfeller et svindeloffer har krav på restitusjon, samt reglenes forutberegnelighet.

2.2 Restitusjonsgrunnlaget

Lånesvindelsakene har to ting til felles. For det første foreligger en ugyldig låneavtale mellom partene, som reiser spørsmål om restitusjon kan følge som en rettsvirkning av ugyldigheten. Svindelofferet har også foretatt ytelser vedkommende ikke var forpliktet til på ytelsestidspunktet, som reiser spørsmål om restitusjon kan hjemles i læren om *condictio indebiti*.

Også prinsipper om uberettiget berikelse er påberopt som kravshjemmel i underrettspraksis ved krav på tilbakebetaling i tilfeller det er ytt i henhold til en ugyldig låneavtale. I en dom fra Frostating lagmannsrett fra 2009, ble svindelofferets tilbakebetalingskrav forankret rettslig på følgende måte: «Det rettslige grunnlaget er vederlagskrav mot banken, samt at banken har motatt en uberettiget berikelse».²³ Kravets rettsgrunnlag ble ikke problematisert, da det virket forutsatt mellom partene at svindelofferet hadde et restitusjonskrav hvis låneavtalen ble kjent ugyldig og kravet ikke var foreldet. Dommen avspeiler likevel at restitusjonskravets hjemmel i lånesvindelsaker er tilknyttet usikkerhet, som nevnt er dette et kravgrunnlag av uavklart status i norsk rett.²⁴

Det er selvfølgelig ingenting i veien for at det oppstår flere alternative kravgrunnlag i en sak. Da vil det være opp til kreditor å avgjøre hvilket eller hvilke han vil påberope seg. Ulike restitusjonsgrunnlag aktualiserer imidlertid ulike vilkår, hvis innhold gjør restitusjon mer eller mindre selvsagt i det låneavtalens ugyldighet er et faktum. Følger kravet som en rettsvirkning ved låneavtalens ugyldighet vil svindelofferets krav kunne forfølges på en mer forutberegnelig måte enn de tilfeller man må gå veien om læren om *condictio indebiti*, som er betinget av mer skjønnsmessige vilkår. Å avklare hvilket rettsgrunnlag svindelofferets restitusjonskrav kan hjemles i fordrer derfor avklaring.

²² Monsen konkluderer med at «det foreligger tilstrekkelig grunnlag for å oppstille en generell, ulovfestet regel om restitusjonskrav», se Monsen (2005) side 189. Rønning er mer forbeholden, som legger til grunn at det «neppe [er] grunnlag for å hevde det i norsk rett finnes én forent lære om restitusjon», se Rønning (2021) side 62.

²³ LF-2009-92724.

²⁴ Hagstrøm (2021) side 716.

Avtaler undertegnet med falsk signatur vil være ugyldig på grunn av falsk, som er en ulovfestet ugyldighetsgrunn.²⁵ Vi mangler imidlertid rettspraksis som presiserer hvilke rettsvirkninger falsket har, utover at avtalens pseudounderskriver ikke er bundet til avtalen. Heller ikke for de tilfeller låneavtalen er rammet av en av avtalelovens tilblivelsesmangler, jf avtl. §§ 28-30 og 33, følger restitusjon som en ulovfestet *rettsvirkning* ved ugyldigheten, verken av ordlyden eller forarbeidene. Et unntak er viljeserklæringer som er ugyldige på grunn av utnyttelse, jf avtl. § 31, hvor det av bestemmelsens tredje ledd følger at begge parter har krav på restitusjon. Bestemmelsen kommer imidlertid neppe til anvendelse i våre tilfeller, da dette forutsetter at banken er i ond tro om en eventuell utnyttelse, jf avtl. § 31 (2).

I juridisk teori er det noen ganger antatt at det foreligger en ulovfestet hovedregel om tilbakeføring av erlagte ytelser, subsidiært erstatning av ytelsenes verdi, når en avtale kjennes ugyldig.²⁶ Det er imidlertid ikke alltid presisert om det med denne ulovfestede hovedregelen forutsettes at ugyldigheten stifter et krav på restitusjon som en rettsvirkning.²⁷ Alternativet er at partene gis krav på restitusjon ved avtalerettslig ugyldighet kun fordi ytelsene manglet rettsgrunn på ytelsestidspunktet, som dermed aktualiserer andre ulovfestede restitusjonsgrunnlag.²⁸ Også denne forståelsen nyter støtte i juridisk teori; Nerheim drøfter spørsmålet inngående og konkluderer med at krav på restitusjon ikke stiftes av ugyldigheten som sådan i norsk rett.²⁹ Støtte for dette finnes også i utredningen til avtl. § 36, hvor det heter at «[d]ersom avtalen fullt ut er oppfylt og vilkåret eller avtalen deretter kjennes ugyldig, vil restitusjonsspørsmålet bli løst etter de alminnelige regler om *condictio indebiti*».³⁰

Etter mitt syn kan denne uttalelsen også forklare mindretallets tilnærming til restitusjonsspørsmålet i Rt-1995-46 *Nimbus*, hvor det uttales:

«I hvilken utstrekning en part som har foretatt en ytelse i henhold til en ugyldig avtale kan kreve sin ytelse tilbake fra medkontrahenten må, mener jeg, avgjøres konkret ut fra

²⁵ Se Prop. 92 (2019-2020) side 183 og Hov/Høgberg (2009) side 353.

²⁶ Se Woxholth (2021) side 283 og Hov/Høgberg (2009) side 307. Se også Kommunal- og distriktsdepartementet (2019) side 6.

²⁷ Woxholth virker å legge dette til grunn når han uttaler at restitusjon med visse unntak er en «rettsvirkning som kan utledes direkte av ugyldigheten», se Woxholth (2021) side 285.

²⁸ Slik er det for eksempel i engelsk rettstradisjon, hvor restitusjonsoppgjøret ved ugyldige avtaler løses gjennom regler om «unjust enrichment». Se restitusjonskravets hjemmel ved en ugyldig låneavtale i *Haugesund Kommune and another v Depfa ACS Bank* [2010] EWCA Civ 579 avsnitt 62.

²⁹ Nerheim kommer til at ugyldigheten enten aktualiserer et vindikasjonskrav i kraft av eiendomsretten, eller et subsidiært verdirestitusjonskrav stiftet av mottakerens uberettigede berikelse, se Nerheim (2022) side 70-91.

³⁰ NOU 1979:32 side 49. Aagaard tar riktignok uttalelsen heller til inntekt for at avtl. § 36 ikke var ment å være en alminnelig ugyldighetsgrunn, se Aagaard (2019) side 250.

en vurdering av partenes forhold og hva som best fremmer de hensyn som har medført at avtalen erklæres ugyldig.»³¹

Ved å anlegge en konkret rimelighetsvurdering virker det som om mindretallet løste restitusjonsspørsmålet gjennom læren om *condictio indebiti*. Denne delen av votumet var uimotsagt av flertallet, da de kom til at avtalen var gyldig, og er siden tiltrådt i Rt-2013-1601.³²

I noen tilfeller vil svindelofferet nyte en lovfestet rett til restitusjon. Er svindelofferet mindreårig følger det av vergemålsloven § 15 (1) første og annet punktum at vedkommende har krav på tilbakeføring av ytelsene, subsidiært et krav på erstatning av ytelsens verdi. Dette vil også gjelde de tilfeller svindelofferet er satt under vergemål og fratatt sin rettslige handleevne jf. vgml. § 24. Er låneavtalen rammet av en annen habilitetsmangel, for eksempel fordi svindelofferet lider av sinnssykdom, kan analogisk anvendelse av vgml. § 15 (1) være nærliggende.³³ Slike svindelofre er etter mitt syn minst like beskyttelsesverdige som mindreårige. Som et eksempel fra dansk underrettspraksis kan det vises til U.2022.411, hvor en utviklingshemmet mann med «mentalt niveau svarende til en 7-årig» ble presset av en svindler til å oppgi sin NemID-kode og utsatt for omfattende låne- og kredittsvindel.³⁴

Hvorvidt bestemmelsen kan hjemle restitusjonskrav analogisk utover dette er imidlertid tvilssomt. For spørsmålet om restitusjonskravets hjemmel ved avtalerettslig ugyldighet i sin alminnelighet påpeker Hauge at analogisk anvendelse av vergemålsloven er mindre nærliggende, da den er myntet på mennesker med et særlig beskyttelsesbehov.³⁵ I juridisk teori er det gjerne også utvist skepsis mot å anvende vgml. § 15 (1) analogisk ved andre ugyldighetsgrunner, da den inneholder en nyttebegrensning i den mindreåriges favør, jf vgml. § 15 (1) tredje punktum.³⁶ Dette skulle imidlertid ikke være et argument mot å analogisere fra vgml. § 15 (1) første og annet punktum kun ved spørsmålet om låneavtalens ugyldighet stifter et krav på restitusjon, med eller uten en berikelsesbegrensning.³⁷ I mine øyne er skepsisen mot analogisering fra vergemålslovens bestemmelser heller ikke alltid velbegrunnet. At vgml. § 15 er utformet for å

³¹ Rt-1995-46 side 54.

³² Se Rt-2013-1601 avsnitt 65.

³³ I juridisk teori er det som regel bare lagt til grunn at partene har krav på restitusjon ved ugyldighet som følge av sinnssykdom, uten at det sies noe om restitusjonskravets hjemmel, se Woxholth (2021) side 306 og Hov/Høgborg (2009) side 352.

³⁴ U.2022.411 side 413.

³⁵ Hauge (2009) side 346.

³⁶ Se Aagaard (2019) side 361-362 og Woxholth (2021) side 306.

³⁷ Spørsmålet om man kan anvende nyttebegrensningen i vgml. § 15 (1) tredje punktum analogisk kan bli viktig hvis man kommer til at banken har et krav på restitusjon av hovedstolen i ugyldighetsoppgjøret, og denne ikke er i svindelofferets besittelse. Spørsmålet om det gjelder en berikelsesbegrensning for godtroende medkontrahtenter i restitusjonsoppgjøret i sin alminnelighet er omtvistet. Nerheim konkluderer med dette, se Nerheim (2022) side 98. Aagaard konkluderer med det motsatte, se Aagaard (2019) side 364-365.

verne umyndige løftegivere betyr ikke nødvendigvis at rettstilstanden bør være mindre gunstig for løftegivere på ulovfestet grunnlag. Bestemmelsen kan likegodt være til for å tydeliggjøre det som uansett er gjeldende rett. I våre saker taler vi også om en gruppe løftegivere som har et særlig beskyttelsesbehov; det er nettopp dette som ligger bak nye regler om misbruk av elektronisk signatur i ny finansavtalelov.³⁸ Etter mitt syn er derfor analogislutninger fra vgml. § 15 (1) ikke utelukket i lånesvindelsaker mer generelt, men i hvilken utstrekning forblir usikkert.

Om man kommer til at låneavtalens ugyldighet kan hjemle et restitusjonskrav er det imidlertid ikke sikkert at svindelofferet har ytt i henhold til denne. Som Bergsåker påpeker kan grensedragningen mellom restitusjon ved avtalerettslig ugyldighet og læren om *condictio indebiti* være vanskelig å trekke, da «[i]nnslaget av avtalegrunnlag for den uriktige betalingen som er foretatt, kan være mer eller mindre sterkt».³⁹ Særlig gjelder dette tilfeller der svindelofferet tar kontakt med banken for å protestere før nedbetalingene foretas. Når banken i slike tilfeller fastholder at svindelofferet er økonomisk ansvarlig kan de tolkes slik at de ikke fastholder låneavtalen. Isteden fremsetter de et *nytt* urettmessig krav på erstatningsrettslig grunnlag, som svindelofferet innfrir. Forstått slik kan ikke låneavtalens ugyldighet hjemle restitusjon av svindelofferets ytelse, da avtaleforholdet er avvirket innen ytelsen foretas. Bankene vil trolig sjelden spesifisere hvilket rettsgrunnlag de påberoper ovenfor svindelofferet, som gjør vurderingen desto vanskeligere. I tillegg har vi de tilfeller der bankens krav i utgangspunktet har et erstatningsrettslig grunnlag, men er avkortet gjennom ansvarsbegrensningsreglene i ny finansavtalelov 2020 § 3-20 eller lempet jf. skadeerstatningsloven § 5-2.

Hvis låneavtalens ugyldighet ikke stifter et krav på tilbakebetaling, må vi løse restitusjonsoppgjøret med andre regler. Et alternativ er læren om *condictio indebiti*. Læren om *condictio indebiti* har tradisjonelt vært anvendt på tilfeller hvor det foreligger en betaling som betaleren var uforpliktet til å foreta, og hvor betaleren var i villfarelse om forpliktelsens eksistens eller omfang.⁴⁰ De tilfeller svindelofferet er i villfarelse om sitt betalingsansvar i det låneavtalen nedbetales, som må gjelde de aller fleste lånesvindelsaker, faller derfor innenfor lærens tradisjonelle anvendelsesområde. Mer tvilsomt er nærstående tilfeller hvor svindelofferet betaler på eget initiativ av andre grunner enn villfarelse om sin egen forpliktelse, for eksempel som følge av press i nære relasjoner.

Vi har flere høyesterettsdommer hvor restitusjon ble tilkjent etter læren om *condictio indebiti* selv om betalingene ikke skyldtes villfarelse om den underliggende forpliktelsens eksistens.⁴¹

³⁸ Prop 92. LS (2019-2020) side 183.

³⁹ Bergsåker (2020) side 255.

⁴⁰ Se Rt-2001-1580 side 1586 og Hagstrøm (2021) side 733.

⁴¹ Se for eksempel Rt-1998-989 og Rt-2010-816 avsnitt 63.

Denne utvidelsen av lærens anvendelsesområde bygger på Høyesteretts uttalelse i Rt-1985-290 *Birgo*, om at «[d]et er et grunnleggende trekk i læren om *condictio indebiti* at hvert tilfelle skal vurderes konkret og under hensyn til rimelighet.»⁴² Bergsåker har tatt dette til inntekt for at læren ikke lenger har et skarpt avgrenset anvendelsesområde.⁴³ Med dette skulle *condictio indebiti* fremstå som et sikkert alternativt restitusjonsgrunnlag i alle våre saker. Restitusjonskravet vil ikke alltid *føre frem*, men svindelofferet vil kunne belage seg på å få kravet vurdert i lys av alle korreksjonshensyn så lenge svindelofferet var uforpliktet på betalingstidspunktet.

Rt-2004-782 kan imidlertid tas til inntekt for at læren har et anvendelsesområde som ikke dekker alle feilbetalinger. Saken gjaldt en kvinne som hadde innfridd sin samboers utleggsgjeld i forbindelse med salg av deres felles bolig, slik at boligen kunne overføres heftelsesfritt til kjøperne. Hun heftet ikke for denne gjelden, og krevde siden pengene restituert. Kvinnen fikk ikke medhold i Høyesterett. Førstvoterende uttalte at «innfrielsen av bankens tilgodehavende i dette tilfellet ikke var resultatet av noen misforståelse fra As side. Jeg finner det derfor ikke nødvendig å gå nærmere inn på spørsmålet om tilbakebetaling etter reglene om *condictio indebiti*.»⁴⁴ I dette tilfellet var kvinnen utvilsomt uforpliktet på betalingstidspunktet. At Høyesterett likevel ikke gikk over i en konkret rimelighetsvurdering antyder derfor at læren, i hvert fall på dette tidspunktet, hadde et avgrenset anvendelsesområde.

Otterstrøm hevder læren om *condictio indebiti* ikke kom til anvendelse på forholdet fordi kvinnen ga banken berettigede forventninger om at hun mente å tre inn i samboerens gjeld, og dermed ga betalingen et nytt dispositivt grunnlag.⁴⁵ Av dommen utleder han to inngangsvilkår som må være oppfylt i tillegg til selve formuesoverføringen før restitusjon kan vurderes; i tillegg til at betalingene ikke må innfri en forutgående forpliktelse, må den heller ikke skape en ny forpliktelse ved selve betalingshandlingen.⁴⁶ Jeg forstår imidlertid dette som et implisitt inngangsvilkår som må gjelde ved alle restitusjonsgrunnlag; har betalingen fått et dispositivt grunnlag ved selve betalingshandlingen, har betalingsmottaker vunnet rett til pengene. Dette må også omfatte de tilfeller restitusjon kan hjemles i låneavtalens ugyldighet, og har en side til regler om ratihabisjon.⁴⁷

Rønning hevder imidlertid betalingsvillfarelse fortsatt er et inngangsvilkår ved læren om *condictio indebiti*, men at vilkåret er ment å avskjære mot frivillige betalinger.⁴⁸ Jeg tolker han

⁴² Rt-1985-290 side 294, se Rt-1998-989 side 999 og Rt-2010-816 avsnitt 60.

⁴³ Bergsåker (2020) side 256-257.

⁴⁴ Rt-2004-782 avsnitt 33.

⁴⁵ Otterstrøm (2020) side 413-414 og 417.

⁴⁶ Otterstrøm (2020) side 412-414.

⁴⁷ Under hvilke omstendigheter svindelofferets nedbetalinger er dispositive kommer jeg tilbake til i pkt. 2.3.1.

⁴⁸ Rønning (2021) side 61

derfor slik at mangel på frivillighet ved betalingshandlingen er et selvstendig inngangsvilkår som må være oppfylt før man kan gå over i rimelighetsvurderingen.⁴⁹ Med dette synet må grunnen til at restitusjon ikke kom på tale i Rt-2004-782 være fordi kvinnen frivillig valgte å innfri utleggsgjelden, ikke fordi betalingshandlingen skapte berettigede forventninger hos banken.⁵⁰

Begge analyser fremstår som plausible, og har ulike implikasjoner for lånesvindelsakene der svindelofferet har betalt på eget initiativ, for eksempel som følge av press i nære relasjoner. Anvender vi Rønning's syn er vi nødt til å vurdere om betalingene var tilstrekkelig ufrivillige til falle innenfor lærens anvendelsesområde. I lys av Rt-2004-782 skulle svaret på dette være tvilsomt; dommen kan tolkes slik at kun press fra betalingsmottaker er relevant da Høyesterett poengterte at banken bare hadde «forholdt seg til sin debitor».⁵¹ Det virker heller ikke som opplevd betalingspress er nok; kvinnen hadde «følt seg i en tvangssituasjon», men dette var altså ikke tilstrekkelig.⁵² Dette til tross for at Høyesterett beskrev det som «forståelig» at kvinnen hadde følt seg tvunget til å innfri utleggsgjelden.⁵³

Tilgjengelige restitusjonsgrunnlag i lånesvindelsakene fremstår med dette usikkert. Dette skyldes nok som Lilleholt påpeker: «For norsk og annen nordisk rett er ikkje kategoriar som restitusjon og ugrunna fordel like etablerte som i andre rettsordningar».⁵⁴ Låneavtalens ugyldighet kan ikke anvendes som sikkert restitusjonsgrunnlag, selv om analogislutninger etter vgml. § 15 (1) første og annet punktum er mer nærliggende i lånesvindelsaker enn i andre feilbetalingstilfeller. Der svindelofferet er i villfarelse om betalingspliktens eksistens, eller banken har satt offeret i en situasjon hvor vedkommende har blitt tvunget til å betale, kan offeret utvilsomt hjemle et restitusjonskrav i læren om *condictio indebiti*. Tvilsomme tilfeller oppstår der banken ikke har utøvet et særlig betalingspress på offeret og hvor betalingen har et mer frivillig preg. I slike tilfeller kan det hende at svindelofferets krav på tilbakebetaling må finnes i et rettslig grunnlag av mer uavklart status i norsk rett. Dette rettslige usikkerhetsmomentet kan også bidra til å forklare hvorfor svindelofferet fant det nødvendig å hjemle sitt krav på tilbakebetaling i bankens uberettigede berikelse i LF-2009-92724, da saken gjaldt et nærstående tilfelle hvor svindelofferet hadde latt et utleggstrekk gå over lengre tid uten noe uttrykkelig påført betalingspress fra bankens side.

⁴⁹ Rønning (2021) side 61

⁵⁰ Jeg tolker Rønning slik da han legger til grunn at banken ikke hadde fått berettigede forventninger, se Rønning (2021) side 63

⁵¹ Rt-2004-782 avsnitt 30.

⁵² Rt-2004-782 avsnitt 30.

⁵³ Rt-2004-782 avsnitt 30.

⁵⁴ Lilleholt (2017) side 467.

Selv om tilfellet faller utenfor anvendelsesområdet til innarbeidede restitusjonsgrunnlag er det ikke dermed sagt at svindelofferets restitusjonskrav faller på manglende hjemmel. HR-2016-2491-A er et eksempel på en slik situasjon. Saken omhandlet krav på restitusjon av prostitusjonsinntekter. Restitusjon hjemlet i avtalelovens regler om ugyldige viljeserklæringer kunne det ikke bli tale om, da pengene simpelthen var tatt fra kvinnene det gjaldt.⁵⁵ Høyesterett hjemlet heller ikke kravet i læren om *condictio indebiti*. Høyesterett fant isteden «støtte» for tilbakebetaling både i de lovfestede restitusjonsvirkningene ved ugyldige oppfyllelshandlinger, jf. avtl. § 31 (3), og i læren om *condictio indebiti*, og baserte kravet på «ulovfestede obligasjonsrettslige prinsipper om restitusjon».⁵⁶ Problemet i disse tilfellene er imidlertid at det er vanskelig å fastslå hvilke vilkår kravet må oppfylle. Høyesterett induserer fra ett restitusjonsgrunnlag som betinger restitusjon av en konkret rimelighetsvurdering, og ett som *ikke* gjør det.⁵⁷

2.3 Vilkårene for å kreve restitusjon

2.3.1 Nedbetalingene må ikke være dispositive

Gitt at svindelofferets tilgjengelige restitusjonsgrunnlag fremstår usikkert, er det heller ikke lett å si noe konkret om hvilke vilkår restitusjon er betinget av. Helt sikkert er imidlertid at svindelofferets restitusjonskrav kan avskjæres hvis de gir nedbetalingene et dispositivt grunnlag som medfører at banken vinner rett til pengene. Som nevnt må dette gjelde uavhengig av hvilket restitusjonsgrunnlag svindelofferet hjemler kravet sitt i. Dette er en anførsel som gjerne rettes av banker mot krav på tilbakebetaling.⁵⁸ Dermed blir det viktig å undersøke under hvilke omstendigheter svindelofferet *ved å nedbetale* kan gi betalingene et slikt dispositivt grunnlag.

En betalingshandling kan bli dispositiv på ulike måter. Ett spørsmål er om nedbetalingene kan tolkes som en etterfølgende godkjenning av den ugyldige låneavtalen, det som gjerne kalles *ratihabisjon*.⁵⁹ I så fall vil svindelofferet hefte for lånet på avtalerettslig grunnlag i og med betalingen, og restitusjon av foretatte nedbetalinger er utelukket. I tillegg oppstår spørsmålet om svindelofre ved velge å nedbetale skaper en nytt dispositivt grunnlag for betalingene som eksisterer uavhengig av låneavtalen, at betalingshandlingen utgjør det Otterstrøm beskriver som

⁵⁵ HR-2016-2491-A avsnitt 81.

⁵⁶ HR-2016-2491-A avsnitt 80-82. Betegnelsen «ulovfestede obligasjonsrettslige prinsipper om restitusjon» virker noe selvmotsigende da restitusjonskrav ikke bygger på kontrakt. Som Hagstrøm påpeker må det utvises varsomhet når alminnelige obligasjonsrettslige regler anvendes på forpliktelser som ikke har kontraktsrettslig grunnlag, se Hagstrøm (2021) side 724.

⁵⁷ En annen sak er at det gjerne vil være rimelig å tilkjenne restitusjon ved oppfyllelshandlinger rammet av utnyttelse, jf. avtl. § 31, da dette er en svak ugyldighetsgrunn som forutsetter at løftemottaker selv har stått for utnyttelsen, eller er i ond tro om denne, jf. avtl. § 31 (2).

⁵⁸ Se bankenes subsidiære anførsler i BKN-2004-56 og LF-2009-92724.

⁵⁹ Hov/Høgberg (2009) side 441. Se også BKN-1994-97 om *ratihabisjon* av en låneavtale som var ugyldig på grunn av umyndighet.

en «selvstendig rettslig disposisjon». ⁶⁰ Spørsmålene vil etter mitt syn smelte sammen. Som Arnholm påpeker: «Har nogen ønsket å yde uten å være pliktig til det, skjønt han var klar både over de faktiske forhold og deres rettslige bedømmelse, har ydelsen derved fått et *selvstendig grunnlag*. Kanskje har den karakteren av gave, kanskje av ratihabisjon, men iallfall står den på egne ben.» ⁶¹

Dette blir antakelig en vurdering av om svindelofferets betalingshandling utgjør et dispositivt utsagn gjennom konkludent atferd. ⁶² Det avgjørende blir om svindelofferet ved å nedbetale har opptrådt slik at banken «hadde rimelig grunn til å forstå løftegiveren på en slik måte at han hadde bundet seg», jf HR-2017-971-A avsnitt 41. Dette kan enten bestå at svindelofferet mente å innfri svindlerens gjeld, eller at svindelofferet mente å tre inn i låneavtalen. Dette beror på en konkret helhetsvurdering. ⁶³

Når det skal vurderes om en betalingshandling er dispositiv på selvstendig grunnlag peker Otterstrøm på tre momenter, frivillighet, villfarelse og alternativ motivasjon. ⁶⁴ For å ratihabere avtalen forutsettes det dessuten at svindelofferet kjenner til at avtalens eksistens. ⁶⁵ Antakelig kreves det også kunnskap om at låneavtalen er ugyldig. ⁶⁶ I de tilfeller svindelofferet er forledet om hva vedkommende betaler, eller er i villfarelse om sitt betalingsansvar, kan det derfor ikke bli tale om ratihabisjon, slik også lagmannsretten kom til i LF-2009-92724. Spørsmålet i saken var om svindelofferet hadde ratihabert låneavtaler inngått av ektefellen ved falsk underskrift gjennom å la et lønnstrekk gå over lengre tid, samt å ikke ha protestert ved tvangssalg av parets bolig. Lagmannsretten kom til at svindelofferet ikke hadde ratihabert låneavtalene da han ikke kjente til låneavtalenes eksistens. Ektefellen hadde skjult svindelen ovenfor offeret, blant annet ved å underslå brev og fjerne oppslag om tvangssalg satt opp på fellesboligens dør. Lagmannsretten uttalte også at det kreves større grad av kunnskap dersom det dreier seg om å bli bundet til låneavtaler med store beløp. ⁶⁷

⁶⁰ Otterstrøm (2020) side 413

⁶¹ Arnholm (1939) side 180

⁶² For selvstendige disposisjoner, se Otterstrøm (2020) side 417. For ratihabisjon, se Hauge (2009) side 310.

⁶³ HR-2017-971-A avsnitt 41

⁶⁴ Otterstrøm (2020) side 417

⁶⁵ Kunnskap om avtalens eksistens er en absolutt forutsetning for å ratihabere, se Rt-1937-424.

⁶⁶ Se Hauge (2009) side 307. Hov og Høgberg beskriver godkjennelseerklæringen som «et løfte om å ikke gjøre ugyldigheten gjeldende», som må forutsette kunnskap om ugyldighetsgrunnen hos løftegiver, se Hov/Høgberg (2009) side 445. Se likevel BKN-1994-97, hvor nemnda etter mitt syn feilaktig uttaler: «At klager ikke var kjent med at låneavtalen i utgangspunktet var ugyldig, er en rettsvillfarelse uten betydning for den senere godkjenning».

⁶⁷ LF-2009-92724.

Tvilsomme tilfeller oppstår imidlertid der svindelofferet kjenner til svindelen, men velger å nedbetale av andre grunner en ren betalingsvillfarelse. Særlig vil dette gjelde nærstående tilfeller hvor det er lett å peke på alternative betalingsmotiv. Svindelofferet kan ha ment å tre inn i en nærståendes gjeld, eller å ha betalt bli kvitt heftelser i felles bolig. I ekteskap eller samliv med blandet økonomi kan slike disposisjoner fremstå naturlige. Dette er scenarioer som også bærer store likhetstrekk med Rt-2004-782. Hauge legger dessuten til grunn at «[o]ppfyllelse med kunnskap om ugyldighetsgrunnen» normalt utgjør en ratihabisjon av avtalen, slik at hvis svindelofferet betaler med kunnskap om falsket skulle ratihabisjon være nærliggende.⁶⁸

Alternative betalingsmotiv eller kunnskap om falsket er imidlertid ikke alltid synlig for banken på betalingstidspunktet. I våre tilfeller mottar bankene nedbetalinger på en låneavtale som er signert elektronisk med BankID, gjennom betalingstransaksjoner foretatt med samme BankID. Bankene får altså innfridd det som på deres side ser ut som et reelt krav, av *rette debitor*. Å lese en dispositiv inntreden i en annens gjeld ut fra betalingshandlingen alene skulle derfor i utgangspunktet ikke komme på tale. Man kan heller ikke av betalingstransaksjonen nødvendigvis se at svindelofferet hadde kunnskap om falsket, og således mente å ratihabere låneavtalen.

Om bankene kan bygge berettigede forventninger på svindelofferets betalingshandling i slike tilfeller vil med dette avhenge av om vurderingen skal begrenses til det som er synlig for banken på betalingstidspunktet, og om nedbetalinger som ser korrekte ut ut ifra elektroniske transaksjonsdata i seg selv er et tilstrekkelig dispositivt utsagn til å ratihabere låneavtalen.

Binding gjennom konkludent atferd er begrunnet i forventningsprinsippet, det er altså forventninger skapt hos løftemottageren som er avgjørende.⁶⁹ Det skulle derfor ha formodningen mot seg at man kan oppnå berettigede forventninger på viljeserklæringer som ikke er synlige. Også Hov og Høgberg legger til grunn at godkjennelseserklæringer ved ugyldige avtaler først blir bindende når den kommer medkontrahenten til kunnskap.⁷⁰ Et *obiter dictum* i Rt-1937-424 antyder imidlertid at man kan ratihabere med godkjennelser som ikke er synlige for medkontrahenten. Saken omhandlet en ordfører som hadde tatt opp en rekke lån i kommunens navn. For Høyesterett oppstod spørsmål om kommunens herredstyre siden hadde ratihabert ett av lånene ved en godkjennelse av lånet i kommunens regnskap. Først uttaler førstvoterende at «Herredsstyrets godkjennelse av regnskapene var interne beslutninger hvorom der *ikke blev gitt noen meddelelse til Privatbanken*. Denne kan derfor ikke påberope sig godkjennelsen som noen retts-handel overfor den», som trekker klart i retning av at det avgjørende er det som er synlig for

⁶⁸ Hauge (2009) side 310.

⁶⁹ Woxholth (2021) side 32-36.

⁷⁰ Hov/Høgberg (2009) side 445.

medkontrahtenten.⁷¹ I tillegg sier Høyesterett at godkjennelsen heller ikke var dispositiv fordi kommunen ikke visste hva de godkjente; «herredsstyret var dengang helt uvitende om at ordfører Tveit før lånet i Privatbanken alt hadde optatt et lån i Bergens Sparebank i henhold til beslutningen av 22. mai 1925».⁷² Dette er overraskende i lys av at Høyesterett også uttaler i et *obiter dictum* at «lånet kunde blitt bindende for herredsstyret, hvis det virkelig hadde besluttet å godkjenne lånet».⁷³ Dette antyder at det avgjørende var hvorvidt avtalen virkelig ble godkjent internt, ikke at godkjennelsen senere ble kommunisert til medkontrahtenten.

Antakelig kan man ikke legge for mye i dette. Høyesterett virker i uttalelsen *obiter dictum* å undergrave dommens *ratio decidendi*; hvis kommunen ville ha blitt bundet til låneavtalen på den interne godkjennelsen alene, var det irrelevant at det ikke var gitt noen meddelelse til medkontrahtenten. Mest sannsynlig mente Høyesterett at avtalen kunne blitt ratihabert hvis låneavtalen hadde blitt godkjent, og denne godkjennelsen var kommunisert til banken.

Avgjørende for saker hvor svindelofre betaler på eget initiativ med kunnskap om falsket er dermed om nedbetalingene i seg selv kan utgjøre en dispositiv godkjennelse av låneavtalen. BankID-sakene reiser med dette et prinsipielt spørsmål; kan banker bygge berettigede forventninger utelukkende på betalingstransaksjoner som ser ut som nedbetalinger av reelle krav fra rette debitor på betalingstidspunktet? Eller må bankene gjøre noe mer for å sikre seg en slik forventning, utover at betalingstransaksjonen er foretatt med en BankID som korresponderer med den elektroniske signaturen på låneavtalen?

Så vidt meg er kjent foreligger ikke rettspraksis om akkurat dette spørsmålet. Det foreligger imidlertid nemndspraksis hvor nedbetalinger av ugyldige låneavtaler i seg selv har vært tolket som en ratihabisjon. I BKN-1994-97, som omhandlet en låneavtale inngått av en mindreårig, uttalte nemnda følgende: «Klager har også betjent lånet over en tid etter at han fylte 18 år og må også ved dette anses i ettertid å ha godkjent låneavtalen».⁷⁴

Norsk rett er heller ikke fremmed for å tillegge pengeytelser dispositive virkninger i tilfeller hvor avtalen i utgangspunktet er rammet av en sterk ugyldighetsgrunn. Et eksempel er medkontrahtenter som har inngått avtaler med mindreårige under omstendigheter som nevnt i vgml. § 14 (1). Her heter det at i tilfeller medkontrahtenten er i god tro, og en mindreårig har disponert med penger i sin besittelse, kan medkontrahtenten gjøre avtalen gjeldende. Dette er således et

⁷¹ Rt-1937-424 side 426, min kursivering.

⁷² Rt-1937-424 side 426

⁷³ Rt-1937-424 side 426

⁷⁴ BKN-1994-97.

unntak fra mindreårighet som en sterk ugyldighetsgrunn, og er særlig begrunnet i hensyn til omsetningslivet tillit til penger som betalingsmiddel.⁷⁵

Om samme hensyn gjør seg gjeldende med tilsvarende styrke i våre saker er mer tvilsomt. I begge de overnevnte tilfeller taler vi om mindreårige som tross alt mottar en ytelse. Å bli bundet til avtalen trenger derfor ikke ramme den mindreårige særlig hardt. Å bli bundet til en låneavtale uten å ha hatt tilgang på hovedstolen vil være langt verre, og jeg ser derfor ikke at hensyn til omsetningslivet er like avgjørende.

Spørsmålet forblir tvilsomt, men etter mitt syn kan ikke en nedbetaling uten noen forutgående protest fra svindelofferet utgjøre en tilstrekkelig dispositiv godkjennelse av låneavtalen *i seg selv*. Det må forutsette at svindelofferet frivillig har inntrådt i svindlerens gjeld eller ratihabert låneavtalen med kunnskap om falsket, og har kommunisert en etterfølgende godkjennelse eller alternativ motivasjon til banken på en annen måte enn selve betalingshandlingen. Det er ikke dermed sagt at innrettelseshensyn og hensynet til omsetningslivet ikke blir relevante, men dette må isteden anføres som en av de momenter som vil trekke i bankens favør i den konkrete rimelighetsvurderingen.

2.3.2 Restitusjon må være rimelig

Som vi har sett ovenfor medfører en uklar grenseoppgang mellom ulike restitusjonsgrunnlag i norsk rett at det også er usikkert når svindelofferets restitusjonskrav må gå veien om en konkret rimelighetsvurdering. Desto mer interessant er det derfor å undersøke hvilke momenter som vil bli sentrale i lånesvindelsakene.

Som Høyesterett i Rt-1985-290 *Birgo* skal hvert tilfelle «vurderes konkret og under hensyn til rimelighet».⁷⁶ Rimelighetsvurderingen skal foretas som konkret avveining av oppgjørs- og korreksjonshensyn.⁷⁷ For de tilfeller det er ytt i henhold til den ugyldige låneavtalen kan man i tillegg vektlegge «hva som best fremmer de hensyn som har medført at avtalen erklæres ugyldig» i rimelighetsvurderingen, jf annenvoterendes votum i Rt-1995-46 *Nimbus* side 54

Ett moment trekker sterkt i retning av korreksjon; styrkeforholdet mellom partene. I Rt-1995-1641 *Torson* ble det for eksempel lagt avgjørende vekt på at betalingsmottakerne var «profesjonelle aktører som ikke [ville] komme i vesentlige problemer ved en tilbakebetaling».⁷⁸ I utgangspunktet skulle derfor lånesvindelsakers karakter gjøre restitusjon rimelig. Svindelofre vil

⁷⁵ Ot.prp.nr.110 (2008-2009) side 29.

⁷⁶ Rt-1985-290 side 294.

⁷⁷ Se for eksempel Rt-2008-738 avsnitt 45.

⁷⁸ Rt-1995-1641 side 1650.

rammes særlig hardt hvis de ikke innrømmes restitusjon i de tilfeller de har mistet betydelige midler. Kontrasten til betalingsmottaker er også stor. Her snakker vi om en ressurssterk aktør, som har mulighet til å pulverisere tap.

Det momentet som sannsynligvis vil bli mest omtvistet er det som omtales som «partenes subjektive forhold», som dreier seg om hvem av partene som kan klandres for at det ble foretatt en uriktig betaling.⁷⁹ I dette må man undersøke forholdene både hos betaler og betalingsmottaker. Man kan både stille spørsmålet om betaleren burde forstått at han ikke var bundet da betalingen fant sted, og man kan undersøke om betalingsmottaker kan klandres på noen annen måte.⁸⁰

Når det gjelder svindelofferets subjektive forhold må man skille mellom klanderverdighet utvist i relasjon til svindelen, og etterfølgende klanderverdighet utvist i relasjon til nedbetalingene. Ansvarsbegrensningene i den nye finansavtaleloven vil medføre at heller ikke grovt uaktsomme svindelofre vil hefte for bankens tap utover en egenandel på kroner 12 000, se ny finansavtalelov 2020 § 3-20 (3). Dette er svindelofre som gjerne har blitt kjent ansvarlig for hele lånebeløpet på erstatningsrettslig grunnlag i underrettene frem til nå.⁸¹ Et aktuelt spørsmål i så henseende blir om tilsvarende uaktsomhet kan avskjære et restitusjonskrav for det tilfellet at svindelofferet allerede har betalt et høyere beløp enn egenandelen. Dette er ikke omtalt i forarbeidene, og etter sin ordlyd regulerer bestemmelsen kun rettighetshavers erstatningsansvar mot banken, ikke et mulig etterfølgende restitusjonsoppgjør. Skulle derimot den samme uaktsomheten avskjære restitusjon ville resultatet vært at ansvarsbegrensningen blir illusorisk for de som har nedbetalt gjeld utover grensen, og må derfor stå i strid med ansvarsbegrensningens formål. Dette ville også oppfordre til ganske aggressiv inkassovirksomhet og økt betalingspress fra bankens side innen svindelofferet er i stand til å håndheve sine rettigheter etter ny finansavtalelov, som igjen er et moment til støtte for korreksjon.⁸²

Svindellofferets etterfølgende opptreden kommer i en annen stilling. Svindelofferet kan for eksempel ha hatt en oppfordring til å ta tak i forholdet etter at svindelen oppdages, men har isteden valgt å nedbetale låneavtalen av grunner som ikke er like beskyttelsesverdige. Dette vil særlig gjelde i nærstående tilfeller hvor svindelofferet velger å nedbetale i lojalitet til den nærstående, snarere enn som et utslag av ren betalingsvillfarelse. Først etter samlivsbrudd bestemmer svindelofferet seg for at vedkommende ikke ønsker å nedbetale svindelgjelden og krever restitusjon.

⁷⁹ Bergsåker (2020) side 259-260.

⁸⁰ Bergsåker (2020) side 259-260

⁸¹ Underrettene og Finansklagenemnda har gjerne oppstilt en svært streng ansvarsnorm ved misbruk av BankID, se Kjørven (2021) s. 5–6

⁸² Bergsåker (2020) side 263

I slike tilfeller vil offerets subjektive forhold trekke sterkt i svindelofferets disfavør, særlig fordi det foreligger større kunnskap på betalerens side om den manglende forpliktelsen. Bergsåker uttaler blant annet at «[h]vis betaling har funnet sted til tross for at betaleren hele tiden var klar over at han ikke skyldte beløpet, vil det i utgangspunktet være liten grunn til å gi medhold i tilbakebetaling».⁸³ I tillegg er det vanskelig å peke på andre korreksjonshensyn i disse tilfellene. Tilfeller der Høyesterett har tilkjent restitusjon til tross betalers kunnskap om at vedkommende var uforpliktet er gjerne der betalingsmottaker var i ond tro.⁸⁴ I svindel i nære relasjoner vil det derimot være betydelig vanskeligere for bankene å se at betalingen var feilaktig eller et resultat av svindel. De vil heller ikke ha en oppfordring til å kontrollere forhold ved låneopptaket på samme måte som i de tilfeller pengene blir utbetalt til en fullstendig fremmed konto. Bankenes innrettelse fremstår derfor langt mer beskyttelsesverdig. Hensynet til omsetningslivet trekker også i samme retning; skulle restitusjon tilkjennes i slike tilfeller må banker motta nedbetalinger på lån med stor skepsis.⁸⁵

Også banken kan ha utvist klanderverdighet. Dette vil særlig dreie seg om tilfeller hvor banken har ytet et uberettiget betalingspress på svindelofferet. De mest graverende tilfellene vil være de der banken har «været» at avtalens pseudounderskriver ikke er rette debitor, men likevel har forsøkt å inndrive så mye som mulig før svindelofferet retter noen ugyldighetsinnsigelse. Et annet spørsmål er om det er klanderverdig å innlede tvangsinn drivelse med særlig tvangsgrunnlag istedenfor å avklare det underliggende kravet ved å skaffe rettskraftig dom. Dette gjør bankene i betydelig utstrekning.⁸⁶ Det er ikke sikkert slik praksis alltid bør vektlegges i bankenes disfavør, da det ikke nødvendigvis er klanderverdig å forfølge et krav som tilsynelatende ser reelt ut.

Etter mitt syn må det imidlertid kunne vektlegges i retning av korreksjon i de tilfeller bankene har utvist klanderverdighet ved avtaleinngåelsen, eller det forelå synlige indikasjoner på at låneavtalen ble inngått ved falsk signatur. Dette kan være der pseudounderskriverens BankID misbrukes til å inngå mange lån på kort tid, og dette virker unaturlig i lys av pseudounderskrivers økonomiske situasjon. Bankene kan også ha utvist klanderverdighet hvis de kunne forhindre svindelen. Et eksempel kan være der bankene har brutt sine opplysnings- og frarådningssplikter etter finansavtaleloven § 46 og 47 ovenfor låneavtalens pseudounderskriver, og denne forutgående kontakten kunne gjort vedkommende oppmerksom på svindelen på et tidligere tidspunkt.

⁸³ Bergsåker (2020) side 260

⁸⁴ Se Rt-1988-556 og Bergsåker (2020) side 260.

⁸⁵ Hensynet til omsetningslivet blir gjerne tillagt betydelig vekt i svensk rett, se NJA 1999 s. 575 side 586

⁸⁶ Brataas (2022) side 49

Dette kan også vektlegges i de tilfeller bankene har unnlatt å føre løpende kontroll i strid med bransjenormer på området, eller ukritisk har betalt hovedstolen til en konto som ikke tilhører låneavtalens pseudounderskriver. Høyesterett vektla tilsvarende forhold ved spørsmålet om svindelofferet var erstatningsansvarlig for lånebeløpet etter å ha blitt utsatt for lånesvindel i HR-2020-2021-A, hvor førstvoterende uttalte at det var «mulig for banken å foreta ytterligere kontrolltiltak før man ubetalte lånebeløpet», og at hvis dette var gjort var det «stor sannsynlighet for at misbruket ville vært unngått.»⁸⁷ Tilsvarende synspunkt bør også vektlegges i restitusjonsoppgjøret, da det vil bidra til å nå legislative formål bak nye regler på området, nemlig å oppfordre banker til å gjennomføre slike tiltak.⁸⁸ Det kan også bidra til å fremme «de hensyn som har medført at avtalen erklæres ugyldig», jf. Rt-1995-46 *Nimbus* side 54.

Støtte for dette finnes også i Høyesteretts uttalelser om kredittrisiko i Rt-1998-989 *Fearnley & Eger*. I denne saken hadde sertifikateiere ved et sertifikatlån mottatt betaling fra en bank som fungerte som betalingsformidler. Betalingsformidler hadde ved en feil ikke gitt stoppordre for transaksjonen i det det ble klart at låntaker ikke kunne innfri lånene. Sertifikateierne hadde inngått et risikabelt lån. Det var usikret, i bytte mot en rente som avspeilet dette. Sertifikateierne hadde derfor *valgt* å eksponere seg for en ikke-ubetydelig kredittrisiko, som også materialiserte seg. Høyesterett la vekt på at hvis man i dette tilfellet skulle latt sertifikateierne beholde betalingen ville kredittrisikoen blitt kastet over på betalingsformidler, uten at de hadde fått kompensasjon for denne kredittrisikoen i form av renteavkastning. Sertifikateierne ville på sin side sisset med en tilfeldig gevinst.⁸⁹

Dette har overføringsverdi til lånesvindelsaker. Forbrukslånsbanker som inngår usikrede forbrukslån på dagen, uten kontroll av hvem låntaker er eller hvem pengene utbetales til, fører en praksis som innebærer en betydelig kredittrisiko. I forarbeidene til ny finansavtalelov er dette også påpekt.⁹⁰ At bankene skal få kaste kredittrisikoen over på et svindeloffer hvis bankene tilfeldigvis får dekning der virker urimelig.

Andre tvilsomme tilfeller er der det har gått lang tid fra nedbetalingene finner sted til det rettes krav om tilbakebetaling. Rapport om misbruk av eID antyder at det gjerne tar lang tid før ofre for lånesvindel søker rettshjelp i perioden etter svindelen, og at det i mange tilfeller skjer først etter at bankene har innledet tvangsinn drivelse.⁹¹ Lang tid tillegges gjerne betydelig vekt til støtte for oppgjør. Hagstrøm fastholder at tidsmomentet «er særlig tungtveiende i den samlede

⁸⁷ HR-2020-2021-A avsnitt 104

⁸⁸ Prop. 92 LS (2019-2020) side 184

⁸⁹ Rt-1998-989 side 999-1001

⁹⁰ Prop. 92 LS (2019-2020) side 183

⁹¹ Brataas (2022) side 46.

rimelighetsvurderingen», med mindre det foreligger andre tungtveiende korreksjonshensyn.⁹² Dette har også støtte i Rt-1998-989 *Fearnley & Eger*, hvor Høyesteretts begrunnelse for å tilkjenne restitusjon delvis ble begrunnet ved at betaler «reagerte omgående» da det var klart at det hadde skjedd en feilbetaling.⁹³

For øvrig finnes rettspraksis hvor Høyesterett har tilkjent krav på restitusjon selv der det etterfølgende tidsrommet var langt. I Rt-1997-1210 gikk det for eksempel hele tre år mellom feilbetaling og saksanlegg, uten at dette var til hinder for å gi kravet medhold. Saken gjaldt riktignok feilaktig avgiftsbelastning, som betalerne var forpliktet til å innfri. Betalerne hadde også tatt forbehold ved nedbetalingene, som for Høyesterett var «avgjørende».⁹⁴ Det antyder likevel at lang tid er mer unnskyldelig der banken har skaffet seg betaling gjennom rettslige trusler eller tvangsinndrivelse. Dommen kan også muligens tas til inntekt for at lang tid er mer unnskyldelig i de tilfeller svindelofferet mangler tilstrekkelig kunnskap om sin rettsstilling til å ta et tilbakebetalingsforbehold.

Andre svindelsaker kan bli tvilsomme på grunn av de individuelle restitusjonskravenes størrelse. Høyesterett har lagt vekt på beløpets størrelse i rimelighetsvurderingen, i Rt-1997-1210 de uttalte blant annet: «Mot en rett til å få pengene tilbake kan anføres at det er tale om mindre beløp».⁹⁵ Som regel innebærer lånesvindel ganske store beløp.⁹⁶ Det er ikke dermed sagt at de individuelle restitusjonskravene vil avspeile dette. Man kan tenke seg scenarioer hvor gjenoppretting av svindelofferets samlede økonomiske stilling innebærer å rette mange individuelle restitusjonskrav mot en rekke ulike banker. Rapport om misbruk av eID avdekket for eksempel at i over halvparten av observerte saker hadde svindelofre mer enn fem krav rettet mot seg som følge av lånesvindel.⁹⁷ Hver for seg kan restitusjonskravene dermed være av relativt beskjeden størrelse, men i sum langt mer betydelige.

De tvilsomme tilfellene vil med dette være der svindelofferet har hatt større kunnskap om sin situasjon, hvor det har gått lang tid, eller hvor beløpene er av beskjeden størrelse. Særlig gjelder dette ved svindel i nære relasjoner. Det er ikke nødvendigvis noe oppsiktsvekkende ved dette. Man er mindre beskyttelsesverdig hvis man tar et informert valg om å nedbetale en ugyldig låneavtale, eller lar det gå betydelig lang tid før man retter et krav om restitusjon. At en rimelighetsvurdering ikke alltid vil slå ut i svindelofferets favør gjør det imidlertid viktig å presisere *når* et slikt vilkår må oppfylles.

⁹² Hagstrøm (2021) side 740.

⁹³ Rt-1998-989 side 1001.

⁹⁴ Rt-1997-1210 side 1216.

⁹⁵ Rt-1997-1210 side 1216.

⁹⁶ Brataas (2022) side 38.

⁹⁷ Brataas (2022) side 37.

2.4 Oppsummering

Vi har sett at svindelofre stort sett vil ha et krav på restitusjon mot bankene, *men ikke alltid*. Hvis svindelofferet har synliggjort et dispositivt betalingsmotiv vil banken vinne rett til pengene. Svindelofferets restitusjonskrav vil heller ikke alltid oppfylle rimelighetsvilkåret ved læren om *condictio indebiti*.

Reglene fremstår ikke forutberegnelige, særlig skyldes dette uklarheter tilknyttet restitusjonskravets hjemmel. Som vi har sett må denne trolig finnes i læren om *condictio indebiti* eller ulovfestede prinsipper om restitusjon i de tilfeller man ikke kan anlegge en analogisk anvendelse av vgml. § 15 (1). Dermed er det også uklart *når* svindelofferets krav må oppfylle en konkret rimelighetsvurdering.

Det er heller ikke lett å forutberegne *om* et rimelighetsvilkår vil være oppfylt. Hva som er et informert valg om å nedbetale en låneavtale kan være vanskelig å avgjøre, spesielt der man har et beskjedent bevisgrunnlag. Det kan også være mange beskyttelsesverdige grunner til at man i perioden etter identitetskrenkelsen nedbetaler slik svindelgjeld, men som på overflaten taler i svindelofferets disfavør i lys av de momenter som vanligvis vektlegges i tilbakesøkningsaker. Lånesvindelsaker kan derfor påkreve at domstolene legger mindre vekt på lang tid enn de ville gjort i andre saker, fordi det er forårsaket av vanskelige hjemmeforhold i nære relasjoner eller at svindelofferet har vært utsatt for en situasjon som har vært svært psykisk belastende. Etter mitt syn bør svindelofre innrømmes et visst slingringsmonn for å oppnå et rimelig utfall. Dette blir særlig viktig ved lånesvindel i nære relasjoner; selv om det er disse sakene som aktualiserer flest oppgjørshensyn, er det også disse som har størst økonomisk belastning på svindelofre.⁹⁸ Det er ingenting som er til hinder for dette *de lege lata*, domstolene står relativt fritt ved konkrete rimelighetsvurderinger. Det påkrever imidlertid at domstolene vekter momentene på en måte som tar hensyn til svindelsakenes egenart.

⁹⁸ Brataas (2022) side 35-36.

3 Hvor mye kan kreves i restitusjonsoppgjøret?

3.1 Innledning

Restitusjonskrav hjemlet i *condictio indebiti* gir i utgangspunktet kun et krav på tilbakeføring av det betalingsmottaker har mottatt, eventuelt begrenset til godtroende betalingsmottakers berikelse.⁹⁹ Ved avtalerettslig ugyldighet skal det også foretas et ytelsesbasert restitusjonsoppgjør.¹⁰⁰ I utgangspunktet har altså ikke svindelofferet krav på mer enn det overførte som ledd i restitusjonsoppgjøret. Dette inkluderer hovedstol, samt innbetalte renter og gebyrer. Ofre for lånesvindel vil imidlertid ikke sjelden lide et økonomisk tap som overstiger verdien av dette.

I ordinære feilbetalingstilfeller kan betaler ha lidt et kapitalavsavnstap bestående av tapt innskuddsrente. Svindelsakene aktualiserer også andre tapsposter. Ofre som på papiret har heftet for gjeld over deres økonomiske tåleevne vil lide følgetap ved å selge bolig eller annen aktiva for å innfri gjelden.¹⁰¹ Boligen kan være solgt på et ugunstig tidspunkt i markedet. Tvangssalg kan medføre salg til underpris.¹⁰² I tillegg kommer tapt verdistigning i boligen. Svindelofferet kan også ha lidt tap gjennom pådratte utgifter, for eksempel ved å måtte leie erstatningsbolig.¹⁰³

Ofre kan også lide tap ved å måtte finansiere livsopphold på kreditt. En amerikansk studie av identitetstyveri foretatt av Identity Theft Resource Center viser at 67% av observerte ofre «[i]ncurred debt to meet financial obligations».¹⁰⁴ Ved dette kommer tap i form av å måtte betale renter og gebyrer på slike lån, som på grunn av offerets økonomiske situasjon kan være inngått på ugunstige betingelser. For de tilfeller svindelofferet har refinansiert gjelden kommer også pådratte renter og gebyrer tilknyttet dette.

Med andre ord; å havne i økonomiske problemer er dyrt. I dette kapitlet skal jeg behandle avhandlingens andre underproblemstilling; i hvilken utstrekning slike tapsposter kan kreves kompensert av bankene i restitusjonsoppgjøret. For restitusjonsoppgjørets anliggende sitter vi igjen med spørsmålet om svindelofferet har et aksessorisk rentekrav på restitusjonskravene. Vi må dermed ta stilling til om svindelofferet har et krav på renter, hvor mye av svindelofferets

⁹⁹ Bergsåker (2020) side 267-268.

¹⁰⁰ Se nærmere om dette i Aagaard (2019) side 280-285.

¹⁰¹ Se for eksempel gjenåpningssaken i LB-2020-156432. Saken omhandlet en kvinne hvis BankID ble misbrukt til å ta opp lån som i sum utgjorde 2,4 millioner kroner. Kvinnen kunne ikke betjene lånene, og mistet en bolig hun hadde kjøpt med foreldrenes bistand.

¹⁰² I en stor andel av observerte saker i Rapport om misbruk av eID var det gjennomført tvangssalg i svindelofferets eiendeler, se Brataas (2022) side 49.

¹⁰³ Se LF-2021-80461, som omhandlet straffeutmåling i sak hvor en mor ble utsatt for lånesvindel av sin spilleavhengige sønn. Mindretallet poengterte at «[m]isbruket har fått store konsekvenser for moren, som ifølge A i en alder av 76 år har måttet selge sin bolig og nå bor i leid bolig».

¹⁰⁴ ITRC [2022] side 4.

tapsposter som kan kreves kompensert som ledd i et rentekrav, og om utmålingen kan baseres på svindelofferets individuelle rentetap.

3.2 Har svindelofferet et krav på renter?

3.2.1 Forsinkelsesrente

Svindelofferet kan ha et rentekrav etter forsinkelsesrenteloven hvis ikke svindelofferet får rettidig tilbakebetaling. Dette er en rente man ubetinget har krav på så lenge det foreligger et betalingsmislighold, jf forsinkelsesrenteloven § 2 (1).

Forsinkelsesrenteloven bygger på et tosporet system.¹⁰⁵ For de tilfeller forfall er fastsatt i forveien skal rente regnes fra forfall, jf forsinkelsesrenteloven § 2 (1) andre punktum. Hvis forfall ikke er fastsatt i forveien løper renten først fra 30 dager etter at et skriftlig påkrav er sendt til skyldneren, jf forsinkelsesrenteloven § 2 (1) andre punktum. I våre saker er påkravssporet avgjørende. Som det heter i forarbeidene vil restitusjonskrav som ikke har grunnlag i avtale eller erstatningsbetingende atferd mangle et fastsatt forfallstidspunkt.¹⁰⁶

Det kan være i svindelofferets interesse å initiere forsinkelsesrenten så tidlig som mulig. Er man først under ordningen om forsinkelsesrente trenger ikke svindelofferet påvise annet enn et betalingsmislighold for å fremme et slikt krav. Forsinkelsesrenten er også relativt sett høy. Den er ment å gi den gjennomsnittlige kreditor dekning for sitt rentetap, og har i tillegg et preven-sjonstillegg som skal stimulere til rettidig betaling.¹⁰⁷ I andre tilfeller kan det være en ulempe at kravet faller inn under anvendelsesområdet til forsinkelsesrenteloven. Etter påkrav er rettet mot banken vil det for det første følge en periode på 30 dager hvor svindelofferet ikke har krav på noen rentekompensasjon. For det andre er det heller ikke sikkert at forsinkelsesrenten kan dekke svindelofferets økonomiske tap i perioden den løper, særlig må dette gjelde i de tilfeller offeret har gått glipp av verdistigning i egen bolig. For de tilfeller rentetapet overstiger forsin-kelsesrenten, kan rentetapet kun kreves kompensert der «hensyn til partenes forhold og omsten-dighetene ellers» tilsier det, jf forsinkelsesrenteloven § 3 (3). Det følger av forarbeidene at dette kun bør tilkjennes unntaksvis.¹⁰⁸

På hvilket tidspunkt svindelofferet fremsetter påkrav kan derfor bli utslagsgivende. Av forsin-kelsesrenteloven § 2 (1) andre og tredje punktum fremgår at påkravet må være skriftlig, og at et elektronisk påkrav kun kan sendes der skyldneren uttrykkelig har godkjent dette på forhånd. Dette er noe svindelofre bør være klar over; en e-post om krav på tilbakebetaling vil i

¹⁰⁵ NOU 1974:54 side 79.

¹⁰⁶ NOU 1974:54 side 81.

¹⁰⁷ Ot.prp.nr.55 (1975-1976) side 11

¹⁰⁸ NOU 1974:54 side 65.

utgangspunktet ikke gi krav på forsinkelsesrente. At godkjenningen må være uttrykkelig betyr også at elektronisk kommunikasjon mellom svindelofferet og banken, for eksempel om svindelofferets betalingsansvar, ikke kan tolkes som en underforstått aksept av elektronisk påkrav fra bankens side.¹⁰⁹ Jeg vil anta at det hører til sjeldenhetene at svindelofre kommuniserer skriftlig gjennom brev eller lignende med bankene tidlig i saksforløpet. I de fleste tilfeller vil derfor antakelig skriftlig påkrav om tilbakebetaling fremsettes sent, typisk etter at svindelofferet har oppsøkt rettslig bistand.

Man kan spørre seg om svindelofferet har bragt restitusjonskravet til forfall ved påkrav i de tilfeller svindelofferet har bestridt sitt betalingsansvar skriftlig forut for nedbetalingene. Tanken er at svindelofferet ved å protestere retter et samtidig påkrav om tilbakebetaling ved selve betalingshandlingen, og dermed bringer restitusjonskravet til forfall på betalingstidspunktet. Antakelig skal det mye til. Av forarbeidene fremgår at hvorvidt det er fremsatt påkrav må bero på en konkret vurdering, men at det bør kreves en «klar betalingsoppfordring».¹¹⁰ I Rt-1995-1641 *Torsson* var det spørsmål om et brev som anmodet tilbakebetaling av et forsikringsbeløp, var tilstrekkelig til å utgjøre et påkrav. Høyesterett tiltrådte lagmannsrettens formanns uttalelser, og kom til at brevet var et påkrav.¹¹¹ I lagmannsretten hadde rettens formann lagt særlig vekt på at det i brevet ble «spesifisert nøyaktig hvilke beløp man krevet tilbakebetalt», og at det «dreide seg ikke bare om en foreløpig orientering om hvilke krav det var aktuelt å fremsette overfor bankene på et senere tidspunkt».¹¹² Dommen antyder at det ikke er nok å gi beskjed om at man senere vil kreve restitusjon. Nedbetalinger under en skriftlig protest eller et tilbakebetalingsforbehold vil derfor antakelig ikke utgjøre et påkrav, jf. forsinkelsesrenteloven § 2 (1) andre punktum.

3.2.2 Har svindelofferet krav på renter i perioden forut for påkrav?

Rentekompensasjon for tap lidt i perioden forut for påkrav faller utenfor forsinkelsesrentelovens anvendelsesområde.¹¹³ Det ligger i svindelsakenes natur at denne perioden kan bli lang. Ved å nedbetale låneavtalen er svindelofferet gjerne i villfarelse om sitt betalingsansvar, og dermed uvitende om sitt restitusjonskrav. Antakelig vil derfor det meste av svindelofferets kapitalavsavnstap være lidt i denne perioden.

Det var lenge antatt at det forelå et særlig hjemmelskrav for renter i norsk rett, og at et rentekrav derfor måtte ha et rettslig grunnlag i lov, avtale eller sedvane.¹¹⁴ Dette endret seg med Rt-2002-

¹⁰⁹ Bergsåker (2020) side 175.

¹¹⁰ NOU 1974:54 side 80

¹¹¹ Rt-1995-1641 side 1650.

¹¹² LH-1992-272.

¹¹³ Rt-2002-71 side 74-75.

¹¹⁴ Monsen (2013) side 475.

71, hvor Høyesterett tok avstand fra dette hjemmelskravet i en uttalelse *obiter dictum*.¹¹⁵ I Rt-2013-484 forutsetter Høyesterett at avsavnsrente kan tilkjennes med grunnlag i «rimelighetsbetraktninger», se dommens avsnitt 60. Dette ble bekreftet i Rt-2014-501 hvor Høyesterett uttalte at avsavnsrenter kan tilkjennes etter en «samlet vurdering som trekker inn de særlige hensyn som gjør seg gjeldende», jf dommens avsnitt 48. Også uttalelsene i Rt-2014-501 er gitt *obiter dictum*, men er av betydelig rettskildemessig vekt da de er gitt i den hensikt i å avklare rettstilstanden på generelt grunnlag.¹¹⁶

Når det gjelder innholdet i rimelighetsvurderingen fikk vi også viktige avklaringer i Rt-2014-501. For det første ble det presisert at de momenter som skulle tale for å tilkjenne kreditorer avsavnsrente har mindre vekt når de har kunnet forbeholde seg renter på avtalerettslig grunnlag.¹¹⁷ Er en slik anledning ikke brukt kan dette dermed tolkes som et bindende avkall på renter fra kreditors side da kreditten ble stiftet. Et slikt avkall kan neppe foreligge i svindelsaker. Kreditten har ikke sitt rettslige grunnlag i avtale, og svindelofferet er heller ikke i posisjon til å betinge seg av renter på et eventuelt tilbakesøkningskrav når nedbetalingene finner sted. Dette skiller seg fra de tilfellene hvor selve hovedkravet springer ut av avtale, og hvor manglende renteregulering i avtalen lettere kan tolkes som at partene har forutsatt at kravet ikke skal være rentebærende.

Bergsåker omtaler tilbakebetalings- og renteforbehold som en slik mulighet, men som han påpeker er ikke slike forbehold bindende for betalingsmottaker.¹¹⁸ At svindelofferet ikke har tatt et slikt forbehold kan derfor etter mitt syn ikke tolkes som et bindende avkall på renter, da det aldri forelå en anledning til å forbeholde seg renter på avtalerettslig grunnlag. Et slikt forbehold er dessuten helt upraktisk i de tilfeller svindelofferet er i villfarelse om sitt betalingsansvar på betalingstidspunktet. Rentespørsmålet må med dette løses gjennom en rimelighetsvurdering.

Høyesterett trekker også frem tidsforløpet i Rt-2014-501. I avsnitt 48 uttaler førstvoterende at «[b]lant annet må det sees hen til hvor lang tid det er gått før oppgjør finner sted». I tillegg indikerer Rt-2013-484 at et sentralt moment er hvem som kan bebreides for kredittidens lengde, hvor det ikke ble tilkjent avsavnsrente på et krav på voldsoffererstatning da staten ikke kunne

¹¹⁵ Det var ikke nødvendig for Høyesterett å uttale om spørsmålet om hjemmelskravet for renter i Rt-2002-71, da spørsmålet var om rentetapet kunne inngå i utmålingen av hovedkravet som en erstatningsberettiget tapspost. Det har Høyesterett åpnet for også før de tok avstand fra det særlige hjemmelskravet, se Rt-1970-871.

¹¹⁶ Førstvoterende presiserte at reglene anvendt på dette tilfellet, et festeforhold, ikke «avviker fra mer alminnelige regler», se Rt-2014-501 avsnitt 48.

¹¹⁷ Rt-2014-501 avsnitt 45.

¹¹⁸ Bergsåker (2020) side 63.

bebreides for lang saksbehandlingstid.¹¹⁹ Det må bety at hvis svindelofferet har ventet lenge med å fremme kravet, kan dette tale mot renter.

Dette må ses i sammenheng med et annet moment Høyesterett trekker frem i Rt-2014-501, hvor det sies at avsavnsrenter er «mer nærliggende» der «partenes uenighet gjelder den rettslige forståelse av grunnlaget for betalingsforpliktelsen».¹²⁰ Krav på avsavnsrente skulle derfor være aktuelt det har gått lang tid mellom nedbetalingene *fordi* banken har vurdert sin rettslige stilling feil i relasjon til selve låneavtalen. Særlig må dette gjelde der nedbetalingene er motivert av feilaktige rettslige påstander fra bankene forut for nedbetalingene.

Hvem av partene som er å bebreide for at det er oppstått et rentetap er også et moment Høyesterett vektlegger i Rt-2014-501 avsnitt 48. Avsavnsrenter må av dette være mer nærliggende der banken har forsterket svindelofferets rentetap unødige, for eksempel ved å innlede tvangsinn drivelse gjennom særlig tvangsgrunnlag, istedenfor å rettskraftig avklare svindelofferets betalingsplikt først. Der svindelofferet betaler uten noen forutgående kontakt med banken og lar det gå lang tid før det rettes krav på restitusjon, kan på den annen side tilsi at avsavnsrentekravet utgår.

Monsen trekker også frem faktiske konsekvenser partene har lidt som følge av at det er stiftet utilsiktet kreditt som et moment.¹²¹ Dette kan anføres med særlig styrke der saken har påført offeret et betydelig rentetap.

Svindelofferet vil derfor ha et krav på renter i mange tilfeller også i perioden forut for påkrav. Unntaket er der lang kredittid skyldes svindelofferet, og hvor det ikke har vært noen forutgående kontakt mellom partene. Antakelig er dette de tilfeller hvor svindelofferets rentetap er lavest.

3.3 Utmåling av rentekravet i perioden forut for påkrav

3.3.1 Hvilke av svindelofferets tapsposter kan figurere som «rentetap»?

Hvor mye av svindelofferets økonomiske tap som kan kreves kompensert som ledd i et rentekrav avhenger av hvilke tapsposter på svindelofferets hånd som kan figurere som «rentetap». En presis legaldefinisjon av begrepet er vanskelig å finne. Det betyr likevel ikke at vi ikke har noe å bygge på. I forarbeidene til forsinkelsesrenteloven står det for eksempel:

¹¹⁹ Rt-2013-484 avsnitt 60.

¹²⁰ Rt-2014-501 avsnitt 47.

¹²¹ Monsen (2013) side 485.

«En kreditor som er henvist til den legale rente, vil i praksis ikke oppnå dekning for det *rentetap* han lider som en følge av den forsinkede betaling. I handelsforhold kan den effektive kassakredittrente for praktiske formål gi et gjennomsnittlig bilde av *hva det koster kreditor ikke å få rettidig oppgjør*: omkring 8-9 %.».¹²²

Også i Rt-2002-71 beskrev Høyesterett rentetap som «[d]et tap skadelidte påføres ved å oppnå erstatning lenge etter at skaden er påført ham».¹²³ Uttalelsene antyder at «rentetap» er alt økonomisk tap den individuelle kreditor har lidt som følge av kapitalavsavnet. At Høyesterett åpnet for å utmåle rentetapsersatningen etter utlånsrenten i Rt-2002-71, dersom det kunne dokumenteres et behov for enten å betale gjeld eller oppta lån, underbygger også dette.¹²⁴ Med en slik definisjon kunne man spørre seg om det meste av svindelofferets økonomiske tap kunne figurere som rentetap. Tapte renteinntekter, tapt verdistigning i bolig, tap tilknyttet salg av bolig på et ugunstig tidspunkt, pådratte utgifter, samt kostnader tilknyttet refinansiering - alt dette er tap som svindelofferet ville unngått hvis det ikke hadde vært for at feilbetalingene fant sted.

Uttalelser i proposisjonen virker derimot å nyansere dette, hvor det heter at «[d]e tapsposter som er aktuelle ved mislighold av pengeforpliktelser *ved siden av* rentetap er kurstap eller utgifter som følge av misligholdet».¹²⁵ Uttalelsen tyder på at det må trekkes en grense mellom «rentetap» og annet økonomisk tap, selv om begge er forårsaket av at kreditor ikke får et rettidig oppgjør. Hvordan denne grensen skal trekkes sies det lite om, derimot sies det noe om hvilke former rentetapet kan anta; «Det er grunn til å sondere mellom to hovedformer for rentetap, tap ved å måtte låne penger – kontraheringstap – og tap ved å gå glipp av en rentegevinst – inntektstap».¹²⁶ Tap tilknyttet refinansiering og opptak av kreditt for å finansiere livsopphold skulle derfor definitivt inngå, da dette er tap oppstått ved å måtte låne penger.

Når det gjelder inntektstap beskriver Krüger dette som tap forårsaket av at kreditor går «glipp av investeringsmuligheter og plasing av de aktuelle midler».¹²⁷ Anvender vi denne definisjonen skulle all tapt avkastning på pengene inngå, men det forutsetter at svindelofferet kan dokumentere at pengene ville blitt plassert på en spesifikk måte. Tapt verdistigning i bolig må derfor kunne inngå hvis svindelofferet kan påvise at pengene ville blitt plassert i fast eiendom. Hvis svindelofferet derimot ikke kunne kjøpt seg inn på boligmarkedet igjen selv om pengene ble restituert umiddelbart, vil svindelofferet ikke kunne anføre at verdistigning i boligmarkedet gir et reelt bilde på en tapt investeringsmulighet.

¹²² NOU 1974:54 side 8, mine kursiveringer.

¹²³ Rt-2002-71 side 76.

¹²⁴ Rt-2002-71 side 77.

¹²⁵ Ot.prp.nr.55 (1975-1976) side 8, min kursivering.

¹²⁶ Ot.prp.nr.55 (1975-1976) side 8

¹²⁷ Krüger (1975) side 199.

At rentetap først foreligger hvis man har gått glipp av en *investeringsmulighet* medfører også at noe av tapet vil falle utenfor rentetapsdefinisjonen fordi det oppstår før nedbetalingene er foretatt, dermed før restitusjonskravet er stiftet. Særlig gjelder dette salg av bolig til underpris. Allerede ved det tidspunkt boligen er solgt, altså før pengene ved salget er overført til banken, kan svindelofferet ha lidt et betydelig økonomisk tap. Ser vi likevel for oss at svindelofferet får tilbakeført disse pengene umiddelbart etter at overførselen finner sted, har svindelofferet fått det som tilsvarer et «rettidig oppgjør» i forsinkelsesrentelovens forstand.¹²⁸ Tapet ved å selge på et ugunstig tidspunkt består allikevel, og skulle derfor etter mitt syn ikke kunne figurere som et rentetap.

Pådratte utgifter, som leie av erstatningsbolig, ligger i en gråsoner. Sparte leieutgifter er en slags indirekte avkastning på penger plassert i fast eiendom, men samtidig er det mer avledet. Det faller ikke naturlig å beskrive det som «innteksttap», og heller ikke «tap ved å måtte låne penger», slik rentetap er beskrevet i forarbeidene til forsinkelsesrenteloven.¹²⁹ Derimot kan det minne mer om utgifter som følge av et mislighold, som trolig ikke er å regne som rentetap ifølge forarbeidene til forsinkelsesrenteloven.¹³⁰ Etter mitt syn er dette derfor under tvil ikke noe som kan figurere som et rentetap.

3.3.2 Rente utmålt etter svindelofferets individuelle rentetap

Om så svindelofferet har krav på avsavnsrenter på rimelighetsgrunnlag må vi også ta stilling til vi kan anlegge en utmåling basert på svindelofferets individuelle rentetap selv om vilkårene for erstatning ikke er oppfylt. Kan man ikke det blir spørsmålet om man skal utmåle en sjablongmessig rente.

Dette spørsmålet virker per i dag uavklart. Der hovedstolen og rentekravet har et erstatningsrettslig grunnlag gir det utvilsomt kreditor krav på dekning av sitt fulle påregnelige rentetap.¹³¹ Utmålingen av rentekravet i disse tilfellene kan anses som en del av selve erstatningsutmålingen, og vil dermed inngå som en del av hovedstolen.¹³² Vi har relativt få dommer hvor avsavnsrentekrav ble tilkjent kreditor hvor vilkårene for erstatning *ikke* forelå. Det er heller ikke lett å forstå hvordan Høyesterett foretar renteutmålingen i de få dommene vi har hvor dette er tilfelle. I Rt-2012-393 fremgår det for eksempel ikke hvorfor avsavnsrenten ble utmålt til 5 prosent av det beløp avsavnet til enhver tid utgjorde, utover at dette var «passende».¹³³ Det

¹²⁸ NOU 1974:54 side 8.

¹²⁹ Ot.prp.nr.55 (1975-1976) side 8.

¹³⁰ Ot.prp.nr.55 (1975-1976) side 8

¹³¹ Bergsåker (2020) side 75.

¹³² Monsen (2013) side 477.

¹³³ Rt-2012-393 avsnitt 52.

hadde vært avklarende om Høyesterett presiserte om de mente dette var fordi det tilsvarte kreditors individuelle rentetap.

Heller ikke i Rt-2010-816 forklarer førstvoterende hvordan han utmåler avsavnsrenten. Saken gjaldt et krav på tilbakebetaling av konsesjonsavgift hjemlet i læren om *condictio indebiti*. Her trekkes imidlertid resultatet av å tilkjenne renter som et argument for å gi kreditorene krav på renter. Førstvoterende uttalte at «det er først om kraftselskapa får denne renta, at dei blir sette *i same stilling* som om oppgjeret hadde skjedd alt då».¹³⁴ Dette kunne tyde på at Høyesterett mente å utmåle renten etter kreditors individuelle rentetap.

Bergsåker nevner flere alternative utmålingsmetoder ved renter på ulovfestet grunnlag, for eksempel utmåling basert på et gjennomsnitt av kreditors rentetap og rentegevinst som et alternativ, eventuelt at avsavnsrente kan utmåles etter kreditors fulle rentetap der reelle hensyn tilsier det, for eksempel ved de tilfeller der «debitor er å klandre for at situasjonen har oppstått», eller som ellers ligger «nær opptil en erstatningsrettslig ansvarssituasjon».¹³⁵ Jeg leser han dermed slik at avsavnsrenten kan utmåles etter kreditors faktiske rentetap, så lenge debitor har utvist en form for klanderverdighet. Hauge virker å forutsette at forsinkelsesrentelovens satser kan anvendes i restitusjonsoppgjøret ved avtalerettslig ugyldighet der løftemottaker har utvist klanderverdighet, men det fremstår uklart om hun mener forsinkelsesrenten utgjør et tak.¹³⁶ Bergsåkers løsning harmonerer etter mitt syn best med reglene om forsinkelsesrenter. Også forsinkelsesrente er i utgangspunktet til for å dekke kreditors rentetap, men av prosessøkonomiske grunner baseres utmålingen på en normalerstatningsregel.¹³⁷ Krav på avsavnsrenter er betinget av konkret rimelighet. Kravet følger således ikke ubetinget av kapitalavsavnet på samme måte som forsinkelsesrente følger ved et betalingsmislighold. Da burde man også stå friere til å utmåle renten etter kreditors individuelle rentetap.

I tillegg er det viktig å huske på at rentetapet må bæres av *noen*. Hvis bankene i våre tilfeller forsterket offerets rentetap gjennom aggressiv inkassovirksomhet, og det er rimelig å tilkjenne svindelofferet et krav på renter, er det liten grunn til at bankene ikke må bære det medfølgende rentetapet også der denne overstiger en sjablongmessig rente. Det samme gjelder tilfeller bankene har ført en utlånspraksis som medfører økt risiko for misbruk av BankID, og dermed hadde mulighet til å pulverisere tapet.

¹³⁴ Rt-2010-816 avsnitt 77.

¹³⁵ Bergsåker (2020) side 72.

¹³⁶ Hauge (2008) side 349.

¹³⁷ Ot.prp.nr.55 (1975-1976) side 8.

Et argument imot at svindelofre som har lidt et unormalt høyt rentetap kan kreve dette kompensert er at det støter mot begrunnelsen for å akseptere rentekrav uten særlig hjemmel. En avvikling av det særlige hjemmelskravet i Rt-2002-71 var begrunnet i en allmenn oppfatning om at «rådighet over penger og annen likviditet har en pris».¹³⁸ Bankene kunne imidlertid innvende at en slik allmenn oppfatning ikke omfatter å måtte betale en pris som overstiger en påregnelig kompensasjon for utilsiktet kreditt. Dette må særlig gjelde de tilfeller svindelofferets rentetap overstiger forsinkelsesrenten. Samtidig kan det ikke være overraskende for banker at ofre for lånesvindel lider et høyt økonomisk tap. Dette er forutsatt i forarbeidene til ny finansavtalelov, hvor det heter at «misbruk av elektronisk signatur i forbindelse med finansielle avtaler vil kunne få svært negative økonomiske og personlige følger for den enkelte som utsettes for det», og må i dag være allment kjent for tilbydere av lån og kreditt.¹³⁹

Etter mitt syn kan derfor utmålingen baseres på svindelofferets individuelle rentetap også der bankene ikke har utvist erstatningsbetingende opptreden, men ikke *alltid*. Det må forutsette at reelle hensyn tilsier det, og må først og fremst gjelde de tilfeller bankene har inndrevet kravet etter protest fra svindelofferet, at rentetapet fremstod som påregnelig, eller at de har ført en utlånspraksis som medfører økt risiko for misbruk. Det er likevel grunn til å understreke at i mangel på autoritative kilder er denne konklusjonen usikker.

3.3.3 Rente utmålt etter en normalpris på penger i lånesvindelsaker

For det tilfellet man ikke kan anlegge utmåling basert på svindelofferets individuelle rentetap, er spørsmålet hvordan renten skal utmåles. Antakelig må man i disse tilfellene utmåle en standardisert rente basert på skjønn, hvor både svindelofferets rentetap og bankens sparte låneutgifter som følge av den uberettigede kapitaltilgangen hensyntas.¹⁴⁰ For hvordan disse størrelsene kan fastslås kan vi trekke noen analogislutninger fra utmålingen av rentetapserstatning i Rt-2002-71. I dommen uttalte Høyesterett at i utgangspunktet var fordringshavers individuelle tap avgjørende ved utmålingen, men at meget talte for en «standardisering ut fra det man etter forholdene i saken kunne kalle en «normalpris» på penger».¹⁴¹

Når det gjelder fordeler på skyldnerens hånd argumenter Monsen for at en normalpris kan bygges på en alminnelig erfaring at man som regel må yte utlånsrente for å få tilgang på kapital.¹⁴² Våre saker kommer imidlertid i en særstilling, da skyldnerne er banker som kan skaffe seg kapital ved å yte innskuddsrente til innskytere. Man kan derfor ikke presumptivt peke på spart

¹³⁸ Rt-2002-71 side 75

¹³⁹ Prop. 92 LS (2019-2020) side 183.

¹⁴⁰ Bergsåker uttaler at et gjennomsnitt av disse to størrelsene kan være en «naturlig korleksjon», se Bergsåker (2020) side 72

¹⁴¹ Rt-2002-71 side 77.

¹⁴² Monsen (2013) side 494.

utlånsrente som pris for bankens besittelse av ofrenes penger.¹⁴³ Antakelig kan derfor ikke svindelofre alltid betinge seg av en rente tilsvarende utlånsrenten.

Svindeloperets rentetap må imidlertid også hensyntas i utmålingen. Om dette uttalte Høyesterett i Rt-2002-71 utmålingen av «normalprisen»;

«I vår sak mener jeg denne må fastsettes med utgangspunkt i bankenes innskuddsrente for beløp i den størrelsesorden det dreier seg om ... Erstatning tilsvarende utlånsrenten, som den ankende part har krevd, mener jeg forutsetter at han hadde behov enten for å betale gjeld eller oppta lån».¹⁴⁴

Høyesterett anvender det som Monsen beskriver som en «tapspresumpsjon», og minner derfor mer om utmålingen av en standardisert rente på en hovedstol.¹⁴⁵ At Høyesterett innledningsvis sier «[i] vår sak» kan antyde at også i disse tilfellene kan normalprisen knyttes opp mot de konkrete forhold.¹⁴⁶

For de tilfeller svindelofferet har måttet finansiere livsopphold på kreditt har svindelofferet lidt et rentetap tilsvarende rentesatsen som vanligvis tilbys av forbrukslånbanker. Dette kan følge presumptivt, da svindelofferets rentetap i disse tilfellene *utvilsomt* vil overstige innskuddsrenten. For svindelofre som har blitt utsatt for tvangsinndrivelse eller mistet bolig vil heller ikke utlånsrenten alltid gi et godt bilde på svindelofferets tap. Gode grunner taler derfor for å oppstille en tapspresumpsjon i lånesvindelsakene som tar høyde for det rentetapet som vanligvis oppstår i svindelsaker, avhengig av hvilke konsekvenser kapitalavsavnet har hatt for svindelofferet. Jeg bemerker likevel at i hvilket omfang dette tapet kan bli styrende for utmålingen *de lege lata* er svært vanskelig å forutberegne, per i dag blir dette gjenstand for skjønn i det enkelte tilfelle.

3.4 Oppsummering

Det må presiseres at regler om renter på ulovfestet grunnlag i norsk rett forblir uklare, og at slutningene derfor er usikre. Rettsavklaring på området ville vært svært velkomment. Særlig gjelder dette utmålingsspørsmålet, som er viktig fordi reglene om elektronisk påkrav i forsinkelsesrenteloven § 3 (1) tredje punktum medfører at svindelofre sjelden vil initiere forsinkelsesrenten i samme periode som vedkommendes kapitalavsavnstap er lidt.

¹⁴³ Bankene kan hatt en *avkastning* på pengene ved å låne de ut til andre. Dette har imidlertid et annet grunnlag enn tidsverdien av penger, og må derfor kreves kompensert gjennom et vinningsavståelseskrav, ikke et rentekrav, se Monsen (2013) side 490.

¹⁴⁴ Rt-2002-71 side 77.

¹⁴⁵ Monsen (2013) side 479-480.

¹⁴⁶ Rt-2002-71 side 77.

Antakelig kan svindelofferet kreve deler av sitt økonomiske tap kompensert som ledd i et rentekrav. Dette vil gjelde tilfeller der bankene har forårsaket av lang tid mellom nedbetalingene og restitusjonsoppgjøret, eller der de har forsterket svindelofferets rentetap gjennom klanderverdige opptreden. Gode grunner taler dessuten for at svindelofre kan tilkjennes en standardisert rente delvis utmålt etter en tapspresumpsjon tilpasset svindelsakene, men størrelsen på denne vil bli gjenstand for skjønn og dermed vanskelig å forutberegne.

Derimot vil ikke alle av svindelofferets tapsposter kunne kreves dekket i restitusjonsoppgjøret, ei heller som ledd i et aksessorisk rentekrav. Pådratte utgifter, som leie av erstatningsbolig, vil falle utenfor. Tap tilknyttet tvangssalg av aktiva til underpris vil heller ikke kunne figurere som et rentetap, da dette tapet oppstår før selve restitusjonskravet. Dette må derfor kreves kompensert som ledd i et alminnelig erstatningskrav.

4 Svindelofferets krav i møte med foreldelsesreglene

4.1 Innledning

Det kan være ulike grunner til at det tar tid fra et svindelofferet foretar nedbetalinger, eller blir gjenstand for tvangsinndrivelse, til et restitusjonskrav rettes mot banken. Er låneavtalens gyldighet omtvistet må svindelofferet innhente et tilstrekkelig informasjonsgrunnlag til å vinne igjennom med sin ugyldighetsinnsigelse. Dette må svindelofferet enten innhente på egenhånd, eller motta som ledd i politiets etterforskning av svindelen. Manglende kunnskap om gjeldende rett kan også gjøre at svindelofferet ikke kjenner til at vedkommende ikke var forpliktet til å betale på betalingstidspunktet. I tillegg kan det være tidkrevende for ofre å sette seg inn i sin rettsstilling. Kravet beror på et samspill av formuerettslige regler om restitusjon og ugyldighet, samt regler i finansavtaleloven om misbruk av elektronisk signatur. Har svindelofferets BankID blitt misbrukt til å ta opp lån i flere banker innenfor et kort tidsrom, kan det også være tidkrevende å skaffe seg oversikt over hvem restitusjonskrav kan rettes mot.

Svindelsaker er også psykisk belastende for de rammede, som kan gjøre offeret apatisk.¹⁴⁷ Resultatet kan være at rettshjelp ikke oppsøkes med én gang.¹⁴⁸ Lang tid kan også skyldes at svindelofferet har vegret seg for å angi en nærstående for bedrageri, eller være forårsaket av at svindelofferet har levd i et vanskelig parforhold. Restitusjonskrav blir derfor ikke rettet før samlivet har opphørt.

¹⁴⁷ Brataas (2022) side 8.

¹⁴⁸ Brataas (2022) side 47.

Så lenge svindelofferet ikke kan vindisere pengene er svindelofferets krav på restitusjon en obligatorisk fordring som er gjenstand for foreldelse, jf. foreldelsesloven § 1 nr. 1.¹⁴⁹ Er svindelofferets restitusjonskrav foreldet mister vedkommende rett på oppfyllelse, jf. fl. § 24 nr. 1. Dette bør understrekes; resultatet blir at selv om svindelofferet kjøpes ubundet av låneavtalen og uansvarlig for bankens økonomiske tap, blir vedkommende økonomisk skadelidende. Det samme gjelder også svindelofferets rentekrav, jf. fl. § 24 nr. 2. Bestemmelsens andre ledd lyder; «Foreldelse av en fordring omfatter også rente, utbytte og lignende tilleggssytelse».¹⁵⁰ Ordlyden er klar, virkningen av at restitusjonskravet er foreldet er at også avsavns- og forsinkelsesrentekrav tilknyttet restitusjonskravet foreldes. De samme observasjoner vi utleder ved selve restitusjonskravet vil derfor også gjelde svindelofferets rentekrav.

I dette kapitlet skal jeg undersøke under hvilke omstendigheter svindelofferets restitusjonskrav kan gå tapt som følge av foreldelse. For å finne ut av dette må vi først fastlegge den alminnelige foreldelsesfristens utgangspunkt i lånesvindelsaker. I tillegg må vi vurdere hvorvidt de ovennevnte forhold kan gi krav på subjektiv tilleggsfrist, jf. fl. § 10. Dette avhenger av en tolkning av hvor mye som kan subsumeres under kunnskapskravet, jf. fl. § 10 nr. 1, og hvor mye som kan utgjøre en hindring etter fl. § 10 nr. 2. I lys av dette skal jeg avslutningsvis vurdere risikoen for rettstap som følge av foreldelsesreglene.

4.2 Den alminnelige foreldelsesfristen

Den alminnelige foreldelsesfristens lengde er 3 år, jf. fl. § 2. Avgjørende blir derfor foreldelsesfristens utgangspunkt. Foreldelsesloven inneholder regler om fristutgangspunktet i fl. § 3, samt særskilte foreldelsesfrister i fl. §§ 4-9. Fristutgangspunktet ved restitusjonskrav er i utgangspunktet regulert av den alminnelige regelen i fl. § 3 nr. 1.¹⁵¹ Av bestemmelsen fremgår at fristen skal regnes fra den dagen fordringshaveren «tidligst har rett til å kreve å få oppfyllelse».

Fristutgangspunktet etter fl. § 3 er objektivt, som Høyesterett uttaler i Rt-1999-1755 side 1579 er det «uten betydning om den berettigede ikke kjenner kravet». Som nevnt ovenfor har ikke svindelofferets restitusjonskrav et bestemt forfallstidspunkt, og kan derfor objektivt sett kreves oppfylt ved påkrav allerede på feilbetalingstidspunktet, jf. gjeldsbrevloven § 5 (1). For restitusjonskrav hjemlet i læren om *condictio indebiti* har Høyesterett bekreftet dette i HR-2021-2571-A, hvor førstvoterende legger til grunn at foreldelsesfristen begynner å løpe «straks den

¹⁴⁹ Vindikasjonskrav faller utenfor lovens anvendelsesområde, men et subsidiært krav på restitusjon av ytelsens verdi vil kunne foreldes, se Aagaard (2019) side 381 og 411-416.

¹⁵⁰ jf. fl. § 24 nr. 2.

¹⁵¹ Nyland (2011) side 108. Restitusjonskrav er ikke erstatningskrav, og faller utenfor anvendelsesområdet til fl. § 9, se Aagaard (2019) side 392. I Rt-1997-1445 anvender riktignok Høyesterett fl. § 9 på et krav de omtaler som «tilbakesøkningskravet», se Rt-1997-1445 side 1453, men kravet er åpenbart et erstatningskrav, se Nyland (2011) side 110 og Aagaard (2019) side 384-385.

feilaktige betalingen har funnet sted». ¹⁵² I våre tilfeller er riktignok kravet også betinget av å fremsette en ugyldighetsinnsigelse, men siden denne i teorien kan fremsettes på ytelsestidspunktet må det være dette som er avgjørende. ¹⁵³ Tilfeller der fordringshaver er uvitende om ugyldighetsgrunnen på ytelsestidspunktet er ivaretatt gjennom regler som tilleggsfrist, jf fl. § 10 nr. 1. ¹⁵⁴

Den alminnelige foreldelsesfristen starter med dette i våre tilfeller å løpe fra det tidspunktet svindelofferet foretar nedbetalingene som stifter restitusjonskravene, eller ved tidspunktet det forekommer en formuesoverføring mellom bank og svindelofferet gjennom tvangsinnndrivelse. Det må også bety at foreldelsesfristen løper suksessivt for hvert enkelt restitusjonskrav i det de stiftes av individuelle formuesoverførsler mellom banken og svindelofferet.

Er den alminnelige fristen overskredet er det ikke dermed sagt at svindelofferets krav er foreldet. Som det erkjennes i forarbeidene til foreldelsesloven er den alminnelige foreldelsesfristen jf. fl. § 3 kort, og kan dermed få urimelige utslag. ¹⁵⁵ For å bøte på dette innrømmer foreldelsesloven tilleggsfrist i visse tilfeller, jf fl. § 10, og hvorvidt svindelofre har krav på dette må derfor analyseres før vi kan uttale oss om risiko for fristoverskridelser.

Det er kun tilleggsfrist i henhold til foreldelsesloven som kan reparere et uheldig utslag. I Rt-2013-1476 uttaler førstvoterende at loven system er positivrettslig, og at det ikke er «rom for mer frirettslige overveielser om hva som vil være et praktisk eller hensiktsmessig utgangspunkt i det enkelte kontraktsforhold». ¹⁵⁶ Det avgjørende for tilfellene hvor alminnelig foreldelsesfrist er overskredet er derfor svindelofferets krav på tilleggsfrist etter loven. Særlig blir problemstillingen om de har krav på tilleggsfrist på grunn av de særlige forhold ved lånesvindelsakene beskrevet innledningsvis, slik at det er tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1 og nr. 2 som blir avgjørende.

4.3 Tilleggsfrist, jf fl. § 10

4.3.1 Mangel på nødvendig kunnskap om fordringen eller skyldneren, jf foreldelsesloven § 10 nr. 1

Der den alminnelige foreldelsesfristen er utløpt kan svindelofferet ha krav på subjektiv tilleggsfrist, jf fl. § 10 nr. 1. Bestemmelsens første ledd lyder som følger: «Dersom fordringshaveren ikke har gjort fordringen gjeldende fordi han manglet nødvendig kunnskap om fordringen eller

¹⁵² HR-2021-2571-A avsnitt 86.

¹⁵³ Se Nyland (2011) side 111.

¹⁵⁴ Se Nyland (2011) side 111.

¹⁵⁵ Ot.prp.nr.38 (1977-1978) side 62.

¹⁵⁶ Rt-2013-1476 avsnitt 44.

skyldneren, inntreter foreldelse tidligst 1 år etter den dag da fordringshaveren fikk eller burde skaffet seg slik kunnskap».¹⁵⁷

Tilleggsfristen er til for å beskytte aktsomme fordringshavere som ikke har hatt mulighet til å avbryte den alminnelige foreldelsesfristen på grunn av manglende kunnskap.¹⁵⁸ En forutsetning er at den manglende kunnskapen er unnskyldelig.¹⁵⁹ Ordlyden «burde ha» medfører også at svindelofferet er underlagt en undersøkelsesplikt; har svindelofferet utvist passivitet eller apati kan derfor medføre at svindelofferet ikke kan hjelpes av tilleggsfristen. Av ordlyden er det heller ikke slik at svindelofferet kan forbeholde seg kunnskap om alle sider av saken, bestemmelsen kommer kun til anvendelse på de tilfeller fristoverskridelsen skyldes manglende kunnskap om «fordringen eller skyldneren». Når det gjelder kunnskap om skyldneren er det presisert i forarbeidene at dette dreier seg om kunnskap om hvem skyldneren er.¹⁶⁰ Dette skulle dermed kunne gi svindelofre tid til å områ seg i de tilfeller det er foretatt nedbetalinger til mange ulike kreditorer.

Et annet spørsmål er når kunnskap om restitusjonskravene foreligger våre saker. Et alternativ er der svindelofferet har kunnskap om svindelen, og at det er foretatt nedbetalinger på svindeltgjelden med svindelofferets midler. Dette er grovt sett tilstrekkelig faktisk kunnskap om de begivenheter som stifter krav på tilbakebetaling av overførte beløp, og skulle derfor på overflaten fremstå som et naturlig fristutgangspunkt for den subjektive tilleggsfristen.

Dette er også forutsatt i underrettspraksis. I LF-2009-92724 var en mann svindlet av sin ektefelle gjennom falsk underskrift på et gjeldsbrev pålydende 900 000 kroner. Paret's bolig ble tvangssolgt, og 19. mars 2004 ble kjøpesummen brukt til å innfri gjelden. Mannen visste ikke at det dreide seg om et tvangssalg på dette tidspunktet. Sommeren 2004 oppdaget mannen flere plastposer fulle av post adressert til ham angående låneopptak, og skjønnte dermed at han var utsatt for lånesvindel. Først 19. Juli 2007 tok mannen ut stevning med krav på tilbakebetaling. Krav på restitusjon av kjøpesummen tilknyttet tvangssalget hadde dermed overskredet den alminnelige foreldelsesfristen. Lagmannsretten kom imidlertid til at mannen heller kunne hjelpes av subjektiv tilleggsfrist jf. fl. § 10 nr.1, da denne ettårsfristen begynte å løpe allerede da mannen «fikk kunnskap om det som hadde skjedd sommeren 2004».¹⁶¹

¹⁵⁷ Jf. fl. § 10 nr. 1.

¹⁵⁸ Ot.prp.nr.38 (1977-1978) side 62.

¹⁵⁹ Rt-2008-1665 avsnitt 27.

¹⁶⁰ Ot.prp.nr.38 (1977-1978) side 62.

¹⁶¹ LF-2009-92724

Etter mitt syn er det ikke sikkert at mannen hadde nødvendig kunnskap om fordringen på dette tidspunktet. Kunnskapskravet skal tolkes i lys av hensynet til fordringshaver; en fordringshaver som mangler kunnskap om fordringen skal ikke tvinges til å ta ut et fristavbrytende søksmål der bevismaterialet er utilstrekkelig.¹⁶² Det er sikker rett at tilleggsfristen må tolkes i lys av reglene om fristavbrytelse, og dreier seg om særlig om nødvendig kunnskap relatert til utsiktene for å få rettskraftig dom.¹⁶³ Med å gjøre «fordringen gjeldende» i fl. § 10 nr. 1 sikter man altså til reglene om fristavbrytelse, for eksempel ved rettslige skritt, jf fl. § 15, ikke kunnskap som er nødvendig for å rette påkrav mot skyldneren.¹⁶⁴ I Rt-2007-1479 tok Høyesterett utgangspunkt i tidspunktet «det var eller kunne være skaffet til veie bevis som gjorde det *forsvarlig* å anlegge sak», da om tilsvarende fristutgangspunkt i fl. § 9.¹⁶⁵

Når det er forsvarlig å anlegge sak er ikke helt lett å få tak på. Det virker ikke som kunnskapskravet legger opp til at fordringshaver kan forbeholde seg *all* kunnskap om de omstendigheter som stifter kravet før den subjektive foreldelsesfristen begynner å løpe. I Rt-1994-190 sies for eksempel at «[f]oreldelsesfristen kan begynne å løpe selv om en skadelidt ikke har positiv kunnskap om at ansvarsbetingelsene er oppfylt og at det foreligger årsakssammenheng», da riktignok om kunnskapskravet i fl. § 9.¹⁶⁶ Tid til å innhente informasjon under saksforberedelsen må også tas med i vurderingen.¹⁶⁷

Det foreligger likevel tilstrekkelig støtte for at fordringshaver kan forbeholde seg et temmelig sikkert informasjonsgrunnlag før det stilles krav om fristavbrytelse gjennom rettslige skritt. I Rt-1998-587, hvor det på side 591-592 sies om kunnskapskravet i fl. § 9 at nødvendig kunnskap først og fremst foreligger når fordringshaver har tilegnet seg «utsikt til et positivt resultat».¹⁶⁸ I lys av at Høyesterett i samme dom poengterer at «*mulighet* for et positivt resultat» ikke er nok, skal fordringshaver innrømmes nok tid til å innhente slik informasjon at utsiktene for å få rettskraftig dom er sikre.¹⁶⁹

Hvor mye faktisk kunnskap om restitusjonskravet må svindelofferet ha for å oppnå slike utsikter? Gjenåpningssaken LB-2020-156432 er i denne sammenheng interessant, da den gir et bilde på hva som i første rettsrunde *ikke* var tilstrekkelig kunnskap om faktiske omstendigheter til å få rettskraftig dom, og hva som ved gjenåpningsbegjæringen *var* tilstrekkelig for å få saken

¹⁶² HR-2019-2034-A avsnitt 64.

¹⁶³ Se Rt-2007-1479 avsnitt 39 og HR-2019-2034-A avsnitt 64.

¹⁶⁴ Bruserud/Lervåg (2011) side 189-190.

¹⁶⁵ Rt-2007-1479 avsnitt 39, min kursivering.

¹⁶⁶ Rt-1994-190 side 194.

¹⁶⁷ Bruserud/Lervåg (2011) side 193.

¹⁶⁸ Se også Rt-2007-1665 avsnitt 54 og HR-2016-1209-U.

¹⁶⁹ Rt-1998-587 side 592, min kursivering.

gjenåpnet. I tingretten ble kvinnen kjent ansvarlig for lånet på avtalerettslig grunnlag. Det ble lagt avgjørende vekt på at kvinnen hadde brukt sin BankID til å foreta andre transaksjoner i samme tidsrom, og at det på dette grunnlag ble ansett som tilstrekkelig sannsynlig at hun også hadde undertegnet de omstridte kredittavtalene.

Da svindelofferet fikk medhold i gjenåpning var dette på grunn av informasjon tilknyttet pengestrøm til utenlandske konti, avdekket av politietterforskning etter domsavsigelse i tingretten.¹⁷⁰ Ved gjenåpningsbegjæringen hadde kvinnens svigerinne også innhentet transaksjonsdata som skulle tilsi at kvinnen hadde byttet til BankID på mobil, og dermed ikke kunne tilknyttes den elektroniske signaturen på låneavtalen, som var utført med kodebrikke.¹⁷¹ Gitt at å ikke ha tilgang på dette resulterte i en rettskraftig dom i svindelofferets disfavør i tingretten, taler dette for at den subjektive fristen etter fl. § 10 nr. 1 først starter å løpe når svindelofferet har innhentet slike data som er nødvendig for å møte den bevisterskel underrettene anlegger. Det må inkludere tekniske data, selv om det i dette tilfellet var tidkrevende å innhente. Kun ved å innhente slik informasjon har svindelofferet «utsikt til et positivt resultat», jf Rt-1998-587 side 591. Tid til korrespondanse med relevante banker og kredittinstitusjoner som kan levere et slikt bevismateriale bør derfor innrømmes.

Et annet spørsmål er hvilken virkning det har for foreldelsesspørsmålet at nye bevisvurdering- og beviskravsregler i ny finansavtaleloven 2020 § 3-6 snart trer i kraft. For det første har man § 3-6 (3), som fastslår at «bruken av elektroniske signaturfremstillingsdata» ikke i seg selv er tilstrekkelig til å bevise at BankID-innehaveren samtykket til avtaleinngåelsen eller har opptrådt erstatningsbetingende. I tillegg har man beviskravsregelen i § 3-6 (4) om at det kreves «kvalifisert sannsynlighetsovervekt» for å bevise at det ikke var svindelofferet som undertegnet låneavtalen. Betyr dette at svindelofferet har søksmålsgrunnlag på et tidligere tidspunkt i foreldelseslovens forstand, fordi vedkommende ikke trenger et like omfattende bevisgrunnlag for å ha utsikt til et positivt resultat? Problemstillingen er ikke omtalt i forarbeidene til finansavtaleloven. Bruserud og Lervåg legger til grunn at bevisbyrderegler generelt kan virke slik på det subjektive fristutgangspunktet i fl. § 10 nr. 1, men omtaler ikke spørsmålet i detalj.¹⁷² Det skulle likevel antyde at selv om bevisreglene kan gjøre det lettere for svindelofferet å underbygge sitt restitusjonskrav, kan det også medføre at kravet foreldes på et tidligere tidspunkt.

Dette har også en side til spørsmålet om svindelofferet kan forbeholde seg tid å undersøke kravets rettslige sider før ettårsfristen begynner å løpe. Også rettsuvitenskap kan gi krav på

¹⁷⁰ LB-2020-156432

¹⁷¹ LB-2020-156432

¹⁷² Bruserud/Lervåg (2011) side 194.

tilleggsfrist, dette er slått fast i flere dommer i Høyesterett.¹⁷³ I Rt-2008-1665 *Periscopus* uttalte førstvoterende at grensedragningen mot rettsuvidenhet bare er et utgangspunkt, og at «mangelende kunnskap om eksistensen av rettsregler vil kunne gi grunnlag for tilleggsfrist etter § 10 nr. 1, iallfall forutsatt at det dreier seg om spesialregler som er lite kjent, eller som befinner seg på et område som ligger utenfor fordringshaverens eget.»¹⁷⁴ Svindelofferet kan imidlertid ikke forbeholde seg like omfattende kunnskap om sin rettsstilling som sakens faktiske sider. I *Periscopus*-dommen kom førstvoterende til at fordringshaver har nødvendig kunnskap om sin rettsstilling på det tidspunktet vedkommende har «rimelig grunn til å få kravet prøvet av domstolene».¹⁷⁵ Avgjørende er når kravet fremstår «prosedabelt», som førstvoterende poengterte legger en «større prosessrisiko på kravshaverne».¹⁷⁶

På forbrukerrettens område har vi også sett en utvikling i EU-domstolen som har påkrevd nasjonale domstoler å ta hensyn til forbrukeres kunnskap om egen rettsstilling ved tolkningen av nasjonale foreldelsesregler. Et eksempel som ligner på våre saker er forente saker C-698/18 og C-699/18.¹⁷⁷ Saken omhandlet rumenske forbrukere som hadde innfridd låneavtaler med et innhold i strid med forbrukeravtaledirektivet.¹⁷⁸ Forbrukerne krevde derfor nedbetalingene restituert. Nasjonale domstoler tolket rumenske foreldelsesregler slik at restitusjonskravenes foreldelsesfrist begynte å løpe i det lånene var innfridd. Det var på dette tidspunktet rumenske domstoler kom til at forbrukerne hadde nødvendig kunnskap om restitusjonskravene. EU-domstolen kom imidlertid til at dette var i strid med effektivitetsprinsippet, som innebærer at nasjonal rett ikke skal gjøre det uforholdsmessig vanskelig for rettssubjektene å utøve sine EU/EØS-rettigheter.¹⁷⁹ Domstolen uttalte:

«... it is necessary to take into account the fact that it is possible that the consumers are not aware of the unfair nature of a term in the agreement concluded with a seller or supplier or do not appreciate the *extent of their rights* deriving from Directive 93/13 ... either at the time or after the contract has been performed in full».¹⁸⁰

EU-domstolen vektlegger at hvis nasjonale foreldelsesregler ikke innrømmer forbrukere tid til å innhente tilstrekkelig kunnskap om sin rettsstilling, og dermed forfølge de krav rettighetene

¹⁷³ Se for eksempel Rt-2001-382, Rt-2008-1665 og HR-2019-2034-A.

¹⁷⁴ Rt-2008-1665 avsnitt 36.

¹⁷⁵ Rt-2008-1665 avsnitt 42.

¹⁷⁶ Rt-2008-1665 avsnitt 42. Mindretallet fant heller at det avgjørende er når fordringshaveren har slik kunnskap at det fremstår som en «rimelig mulighet å nå fram i saken», se Rt-2008-1665 avsnitt 57.

¹⁷⁷ Se også C-485/19

¹⁷⁸ Rådskildretiv 93/13/EØF av 5. april 1993 om urimelige vilkår i forbrukeravtaler.

¹⁷⁹ Se for eksempel C-485/19 avsnitt 52

¹⁸⁰ C-698/18 og C-699/18 avsnitt 65, min kursivering.

aktualiserer, gjøres rettighetene i praksis illusoriske. Det er også interessant at EU-domstolen anser rettssubjektenes etterfølgende krav på tilbakebetaling som en del av effektiviseringen av direktivet.

Lånesvindel er ikke regulert av EØS-rett, og domstolens uttalelser har ikke noen direkte rettskildemessig vekt ved anvendelse av foreldelsesreglene på våre saker. Domstolens argument har likevel overføringsverdi; også i våre tilfeller trenger svindelofre både kunnskap om svindelen og om gjeldende rett for å vite at de ikke er bundet, og dermed forfølge et krav på restitusjon. En annen grunn til å vektlegge EU-domstolens uttalelser er at de *vil* være styrende for hvordan nasjonale foreldelsesregler skal anvendes på restitusjonsoppgjøret ved avtalevilkår i strid med nasjonale regler som gjennomfører forbrukeravtaledirektivet.¹⁸¹ Da ville det være inkonsekvent å gi restitusjonsoppgjøret ved avtaler rammet av sterke ugyldighetsgrunner en strengere foreldelsesrettslig behandling. Jeg er også enig med EU-domstolen i at muligheten til å kreve nedbetalinger restituert er nødvendig for å realisere forbrukervernrettede regler som regulerer låneavtalers gyldighet i de tilfeller låneavtalen er nedbetalt. Skal forbrukervernrettede regler om misbruk av elektronisk signatur i finansavtaleloven 2020 effektiviseres bør derfor foreldelsesloven ikke tolkes slik at det gjøres umulig å forfølge et etterfølgende restitusjonskrav fordi svindelofferet manglet kunnskap om sin egen rettsstilling da svindelen ble oppdaget.

For våre tilfeller er det to typer regler som svindelofferet må ha kunnskap om for å vite at han har et prosedabelt krav. Det ene er regler tilknyttet spørsmålet om svindelofferet er bundet til avtalen. Dette dreier seg både om regler tilknyttet avtalerettslig ugyldighet, samt regler som regulerer når svindelofferet er erstatningsansvarlig for bankens tap. For svindel gjennom misbruk av BankID kan dette omfatte Høyesteretts uttalelser i om ansvarsfordelingen mellom bank og svindeloffer i HR-2020-2021-A, samt forbrukervernrettede regler om ansvarsbegrensning i ny finansavtalelov 2020 § 3-20.

Dette er regler som utvilsomt «befinner seg på et område som ligger utenfor fordringshaverens eget», jf Rt-2008-1665 avsnitt 36, på en måte som medfører at man kan ikke kan forvente kunnskap om slike regler i det svindelen oppdages. Kontrasten er stor til situasjonen i Rt-2001-905, hvor Høyesterett kom til at tilleggsfrist ikke kunne innrømmes fordi rettstilstanden fremgikk klart av ordlyden i en lett tilgjengelig lovbestemmelse på fordringshavernes spesialfelt.¹⁸² Gode grunner taler derfor for at nødvendig kunnskap om fordringen ikke foreligger før svindelofferet får kunnskap om disse reglene. I de tilfeller banken har fremsatt gale påstander om svindelofferets betalingsansvar vil derfor subjektiv tilleggsfrist, jf fl. § 10 nr.1 ikke begynne å løpe før svindelofferet oppnår den kunnskap som er nødvendig for å vite at bankens påstand var gal.

¹⁸¹ Se avtl. § 37

¹⁸² Rt-2001-905 side 916-917.

At grensedragningen mellom faktisk uvitenhet og rettsuvitenhet er vanskelig å trekke i låne-svindelsakene bør også hensyntas, særlig fordi forbrukervernrettende regler i ny finansavtalelov også regulerer bevisbedømmelsen. I Rt-2008-1665 *Periscopus* ble rettsvillfarelse også vurdert som mer unnskyldelig i de tilfeller det er en «nær sammenheng mellom faktisk villfarelse og rettsvillfarelse».¹⁸³ La oss for eksempel si at svindelofferet mangler kunnskap om bevispresumpsjonsreglene i den ny finansavtaleloven 2020 § 3-6, og dermed *tror* at et manglende bevisgrunnlag er til hinder for å anlegge sak med utsikt for et positivt resultat og dermed har avventet med å avbryte foreldelsesfristen gjennom rettslige skritt. Er svindelofferet rettsuvitende i et slikt tilfelle, eller i uunnskyldelig faktisk uvitenhet? Dette forblir uavklart, men vi taler om en situasjon hvor innholdet i gjeldende rett også regulerer hvor mye *faktisk kunnskap* som er nødvendig for å ha utsikt til et positivt resultat. Etter mitt syn er dette et tilfelle hvor rettskraftenssynet står sterkere enn ved uvitenhet kun om eksistensen og tolkningen av relevante rettsregler.

Den andre type regler svindelofferet trenger kunnskap om er regler om restitusjon. Disse er mer tvilsomme. De er neppe å beskrive som «spesialregler», selv om det er uvisst hva Høyesterett mener med akkurat dette i Rt-2008-1665 *Periscopus*.¹⁸⁴ Det man derimot må kunne konstatere er de er langt fra klare, og krever innsikt i juridisk teori og rettspraksis for å forstå. De beror også på rettskilder som ikke er allment tilgjengelige på samme måte som lovfestede regler. På den annen side er det ikke sikkert at kunnskap om alle rettslige finurligheter tilknyttet restitusjonsreglene er nødvendig for å vite at man har et prosedabelt krav. Særlig må dette gjelde rettsuvitenhet som skyldes en uavklart rettsstilstand, for eksempel grenseoppgangen mellom ulike restitusjonsgrunnlag. I *Periscopus*-dommen uttalte førstvoterende at «med mindre det foreligger helt spesielle forhold, fortrinnsvis ved fordringshaveren selv, vil uvisshet om at et søksmål skal føre frem som utelukkende skyldes en uavklart rettsstilstand, ikke godtas som unnskyldningsgrunn».¹⁸⁵ Kunnskap om restitusjonsreglenes eksistens, altså at feilbetalinger *kan* gi krav på restitusjon, er imidlertid nødvendig. Dette må nok derimot vurderes som mer allment kjent.

For å oppsummere kan vi konstatere at subjektiv kunnskap på svindelofferets hånd *om* at vedkommende er svindlet ikke er tilstrekkelig for å initiere ettårsfristen i fl. § 10 nr.1. Nødvendig kunnskap om fordringen foreligger først når svindelofferet har et tilstrekkelig bevismateriale til å vinne igjennom med sin ugyldighetsinnsigelse. I tillegg taler gode grunner for at svindelofre

¹⁸³ Rt-2008-1665 avsnitt 32.

¹⁸⁴ Rt-2008-1665 avsnitt 36.

¹⁸⁵ Rt-2008-1665 avsnitt 41.

kan forbeholde seg slik kunnskap om gjeldende regler i finansavtaleloven som er nødvendig for å vite at vedkommende ikke er bundet til avtalen, og dermed har et krav.

I LF-2009-92724 konstaterte lagmannsretten at ektemannen hadde nødvendig kunnskap om sine restitusjonskrav da han oppdaget svindelen. Dette beror i mine øyne på gal rettsanvendelse. Lagmannsretten skulle differensiert mellom kunnskap om svindelen, og nødvendig kunnskap om kravet, jf fl. § 10 nr. 1. Det er ikke opplagt at det var forsvarlig å anlegge sak på dette tidspunktet, da svindelofferet ikke nødvendigvis hadde tilstrekkelig bevismateriale for å dokumentere falsket. Ei heller er det sikkert at offeret hadde nødvendig kunnskap om sin rettsstilling. Utfallet ble svært uheldig, offeret mistet krav på restitusjon av salgssummen tilknyttet den tvangssolgte boligen.

4.3.2 Uovervinnelige hindringer, jf foreldelsesloven § 10 nr. 2

Etter foreldelsesloven § 10 nr. 2 innrømmes også fordringshaver tilleggsfrist hvis fristen ikke kan avbrytes på grunn av en «uovervinnelig hindring som ikke beror på fordringshaverens egne forhold».¹⁸⁶ Høyesterett har ikke tatt stilling til hvordan bestemmelsen skal tolkes.

At lånesvindel er psykisk belastende vil av ordlyden klart falle utenfor. Et annet spørsmål er om de mer alvorlige familievoldstilfellene skulle kunne subsumeres under bestemmelsen. Gode grunner taler for å ta hensyn til slike forhold hvis de har vist seg som et reelt hinder for svindelofferet, men man kan problematisere hvorvidt dette har støtte i ordlyden. Vold og trusler har blitt vurdert som tilstrekkelig hindre til å gi krav på tilleggsfrist i underrettspraksis, men dette har først og fremst vært de tilfeller volden stammer fra fordringshaver.¹⁸⁷ Som det fremgår må hindringen ikke skyldes «fordringshaverens egne forhold», og man kan spørre seg om vold og trusler i nære relasjoner skal plasseres i svindelofferets risikofære. Kjønstad og Tjomsland legger for eksempel til grunn at hindringen kan skyldes fordringshavers eget forhold selv om vedkommende ikke kan bebreides for at hindringen har oppstått.¹⁸⁸ Det ble ikke vurdert i LF-2009-92724, selv om svindelofferet hadde avventet med å ta tak i forholdet fordi ektefellen hadde truet med å ta sitt eget liv.

Likevel følger det av forarbeidene at meningen var å gi en «force majeure»-regel, som dermed også må kunne anvendes på hindringer som ikke stammer fra fordringshaver.¹⁸⁹ Det fremgår også av forarbeidene at hindringen ikke trenger i være «uovervinnelig» i ordets bokstavelige

¹⁸⁶ Jf. fl. § 10 nr. 2.

¹⁸⁷ Se for eksempel LB-1999-3589.

¹⁸⁸ Kjønstad/Tjomsland (1983) side 70.

¹⁸⁹ Ot.prp.nr.38 (1977-1978) side 63.

betydning.¹⁹⁰ Har svindelofferets situasjon vært tilstrekkelig vanskeliggjort som følge av slike forhold finner jeg derfor at tilleggsfrist ikke er utelukket, og bør vurderes i de mest alvorlige familievoldstilfellene. Spørsmålet om svindelofferet har krav på tilleggsfrist i disse tilfellene forblir imidlertid uklart, og ikke noe som vedkommende kan belage seg på på en forutberegnelig måte.

4.4 Risiko for rettstap i lånesvindelsaker

Om den alminnelige foreldelsesfristens lengde er tilstrekkelig gitt svindelsakers egenart er ikke sikkert. Ser vi til de svindelofre som har søkt bistand i rettshjelptiltak viser Rapport om misbruk av eID at det er stor variasjon i når observerte svindelofre søkte rettshjelp, og at de som gjorde det sent gjorde det først etter at bankene hadde tatt rettslige skritt.¹⁹¹ For denne gruppen har det antakelig forekommet formuesoverføringer mellom bank og svindeloffer innen det rettes krav om tilbakebetaling. Dette sier riktignok ikke så mye om tidsrommet mellom *formuesoverføringene* og tidspunktet hvor fristavbrytende skritt er innledet, jf fl. § 15. Datagrunnlaget gir heller ikke svar på hvorfor noen svindelofre avventer med å ta tak i egen situasjon.¹⁹² Det vi derimot kan si er at 3 år fra nedbetalingene foretas er kort tid i lys av de hindre et svindeloffer møter før fristavbrytende skritt kan iverksettes. Der den sivile saken løper parallelt med en politietterforskning av svindelen risikerer man at kravene er foreldet innen etterforskningen har avdekket bevismomenter som kan bli avgjørende ved domstolsbehandling av det underliggende kravet.¹⁹³

Hvor stor andel av svindelofferets restitusjonskrav som overskrider fristen vil også avhenge av omstendighetene. Der det er foretatt refinansiering av svindelgjelden vil svindelofferets restitusjonskrav mot opprinnelig bank bygge på én betalingshandling, snarere enn flere. Dermed vil også fristutgangspunktet for det samlede beløpet dyttes bakover i tid sammenlignet med de tilfellene svindelofferet har foretatt terminvise betalinger direkte til opprinnelig bank. I verste fall kunne man tenke seg at restitusjonskravet svindelofferet har mot den opprinnelige banken er foreldet, mens kravet refinansierende bank har mot svindelofferet består.

Svindelofferets økonomiske stilling kan også medføre at en disproporsjonal del av pengeoverførslene mellom banken og svindelofferet oppstår tidlig i saksgangen, på et tidspunkt hvor svindelofferet har liten oversikt, og dermed er lite tilbøyelig til å avbryte fristen gjennom rettslige skritt. Vi kan se for oss at svindelofferet har det meste av sin økonomiske nettoverdi i sin bolig,

¹⁹⁰ Ot.prp.nr.38 (1977-1978) side 63

¹⁹¹ Brataas (2022) side 47.

¹⁹² Brataas (2022) side 47.

¹⁹³ Personvernemndas tolkning av GDPR artikkel 15 nr. 1 har gjort det vanskelig for ofre for ID-tyveri å innhente i opplysninger om sin egen sak uten å krenke *svindlerens* personvern, se PVN-2019-08. Svindelofferet kan være avhengig av å avvente resultatene av en eventuell politietterforskning.

og ikke har særlige likvide midler utover dette til å foreta nedbetalinger. Banken innleder derfor tvangsinndrivelse, og svindelofferets bolig blir tvangssolgt tidlig i saksforløpet. I dette scenarioriet vil det oppstå ett stort restitusjonskrav på hele den overførte salgssummen, hvis foreldelsesfrist begynner å løpe ved overførselen. Dette var tilfelle i LF-2009-92724, hvor svindelofferets krav på restitusjon av salgssummen tilknyttet et tvangssalg var foreldet, men krav på restitusjon av etterfølgende lønnstrekk bestod. Til sammenligning kan det vises til et svindeloffer som er økonomisk bedre stilt, og dermed frem til saksanlegget har klart å betjene svindellånene med terminvise nedbetalinger. Her vil ikke nødvendigvis fristoverskridelser ved enkelte restitusjonskrav være av like stor konsekvens.

Antakelig representerer derfor den alminnelig foreldelsesfristen en ikke-ubetydelig risiko for rettstap på grunn av lang tid, selv ved ikke-klanderverdig passivitet. Om tilleggsfrister etter fl. § 10 er tilstrekkelige til å bøte denne risikoen vil variere, dette avhenger av hva som har forårsaket overskridelse av den alminnelige fristen.

Der fristoverskridelser skyldes at svindelofferet må innhente informasjon om kravets faktiske og rettslige sider kan svindelofre innrømmes tilleggsfrist, jf fl. § 10 nr. 1. Jeg vil likevel påpeke at dette forutsetter en annen lovanvendelse enn vi har sett i underrettspraksis. Kunnskapskravets forhold til nye bevisregler i finansavtalelov 2020 § 3-6 fremstår også usikkert. Per i dag medfører disse rettslige usikkerhetsmomentene at svindelofre kan havne i en kinkig situasjon. Enten må de anlegge sak innen tre år etter at nedbetalingene fant sted, og håpe at de vil vinne frem med sin ugyldighetsinnsigelse uten tilgang på bevismateriale som er tidkrevende å innhente. Alternativet er å avvente, og stole på at domstolene anlegger et fristutgangspunkt som tar hensyn til sakens egenart. For å ta et informert valg må de kunne vurdere hvordan domstolene vil anvende kunnskapskravet, og hvordan de trekker grensen mellom faktisk uvitenhet og rettsuvidenhet. Innen vi får rettsavklaring rundt dette virker dette som en risikabel øvelse, og kan derfor tvinge frem premature søksmål fra svindelofre.

Andre tidkrevende momenter nevnt innledningsvis vil imidlertid ikke gi grunn for tilleggsfrist etter fl. § 10 nr. 1. Hvorvidt fl. § 10 nr. 2 kan gi krav på tilleggsfrist fordi de har vært utsatt for vanskelige hjemmeforhold virker usikkert.

5 Avsluttende betraktninger

Legislative formål bak nye forbrukervernrettede regler om misbruk av elektronisk signatur i finansavtaleloven 2020 er todelt. For det første er det å gi ofre for lånesvindel et styrket vern, gitt de økonomiske konsekvenser låne- og kredittsvindel har. I tillegg skal reglene oppfordre banker til å innføre tiltak som skal redusere risiko for misbruk.¹⁹⁴ Begge disse formålene påkrevder at banker ikke får beholde penger de ikke har krav på, samt at økonomisk tap fordeles på en måte som harmonerer med ansvarsfordelingen lovgiver har forutsatt.

Som vi har sett kan svindelofre kreve foretatte nedbetalinger tilbakebetalt, og få kompensasjon for sitt rentetap av bankene etter gjeldende rett om restitusjon, slik at formålene til en viss grad *kan* ivaretas. Pådratte utgifter og tap tilknyttet salg eller tvangssalg av aktiva for å innfri svindelegjelden vil imidlertid ikke kunne kreves dekket i restitusjonsoppgjøret. Per i dag vil derfor det økonomiske ansvaret for dette legges på svindelofferet. I et rettspolitisk perspektiv virker det betenkelig i lys av formålet bak nye ansvarsbegrensningsregler i ny finansavtalelov 2020 § 3-20, da svindelofferet risikerer å bli økonomisk skadelidende utover egenandelen. Banker oppfordres heller ikke til å avklare kravet i domstolene før de innleder tvangsinndrivelse hvis de ikke må kompensere svindelofferet for økonomisk tap som kunne vært unngått hvis svindelofferets betalingsansvar først ble rettskraftig avgjort. Dette kan også bidra til å forklare hvorfor banker i betydelig utstrekning inndriver svindelgjeld uten rettskraftig dom.¹⁹⁵

Som vi har sett er risikoen for rettstap som følge av foreldelsesreglene også stor i våre saker. Skal formålene bak ny finansavtalelov effektiviseres må derfor tilleggsfrist etter foreldelsesloven § 10 tolkes på en slik måte at svindelofre innrømmes tid til å innhente kunnskap om sin rettsstilling, og at det tas tilstrekkelig hensyn til de særlige hindre sakene aktualiserer.

En annen rettspolitisk problemstilling jeg stilte innledningsvis var om restitusjonsoppgjøret var regulert av klare og forutberegnelige regler. Svaret på dette spørsmålet har gjennomgående vært *nei*. En uklar grenseoppgang mellom ulike restitusjonsgrunnlag i norsk rett medfører at det er uklart når restitusjonskravet er betinget av en skjønnsmessig rimelighetsvurdering. Dette svekker reglenes forutberegnelighet, og påfører svindelofferet en unødig prosessøkonomisk risiko. Ved skjønnsmessige vilkår øker også sjansen for at bankene motsetter seg restitusjon, og dermed krever saksanlegg fra svindelofferets side for å inndrive kravene. Der restitusjonskrav må rettes mot flere banker vil dessuten prosessøkonomisk risiko øke tilsvarende, som i ytterste konsekvens kan medføre at tilbakesøkning ikke forfølges.

¹⁹⁴ Prop. 92 LS (2019-2020) side 183-184.

¹⁹⁵ Brataas (2022) side 49.

En gjenoppretting av svindelofferets økonomiske stilling beror dessuten på regler om avsnrensninger på ulovfestet grunnlag, som både er skjønsmessige og uavklarte. Etter mitt syn er derfor rettsavklaring om på dette området rettspolitisk påkrevd hvis svindelofre skal kunne kreve kompensasjon for sitt rentetap på en forutberegnelig måte.

Lovregulering av restitusjonsoppgjøret mellom bank og svindeloffer ved misbruk av elektronisk signatur bør derfor etter mitt syn vurderes. Da kan man tilpasse vilkårene de særlige hensyn som gjør seg gjeldende i svindelsaker, og betinge kravet av mer forutberegnelige vilkår. Man kan også lovregulere ansvar for svindelofferets økonomiske tap på en måte som harmonerer med reglene om ansvar for misbruk av elektronisk signatur. Rettslige uklarheter rundt regler om restitusjon har motivert forslag om lovregulering av restitusjonsoppgjøret ved ugyldige avtaler på andre områder, og skulle derfor ikke være en lovgiveroppgave som fremstår helt fremmed.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Se for eksempel forslag om lovregulering av kommuners restitusjonsplikt ved disposisjoner som er ugyldige på grunn av brudd på kommunelovens økonomibestemmelser, se Kommunal- og distriktsdepartementet (2019).

Litteraturliste

Litteratur

Aagaard, Marianne Mathilde Rødvei. *Restitusjon*. 1.utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2019

Arnholm, Carl Jacob. *Streiftog i obligasjonsretten*. Oslo: Tanum, 1939

Bergsåker, Trygve. *Pengekravsrett*. 4. utg. Oslo: Gyldendal, 2020

Bruserud, Herman og Jon Vegard Lervåg. «Subjektivt fristutgangspunkt for skadeerstatningskrav og tilleggsfrist ved uvitenhet - §§ 9 nr. 1 og 10 nr. 1». I *Foreldelse av fordringer*. Kjørven m.fl. Oslo: Universitetsforl., 2011

Hagstrøm, Viggo. *Obligasjonsrett*. 3.utg. ved Bruserud, Herman, Ivar Alvik, Harald Irgens-Jensen og Inger Berg Ørstavik. Oslo: Universitetsforl., 2021

Hauge, Hilde. *Ugyldighet ved formuerettslige disposisjoner*. Oslo: Universitetsforl., 2009

Hov, Jo og Alf Petter Høgberg. *Alminnelig avtalerett*. 2. opplag 2012. Oslo: Papinian, 2009

Kjønstad, Asbjørn og Steinar Tjomsland. *Foreldelsesloven*. Oslo: Universitetsforl., 1983

Lilleholt, Kåre. *Kontraktsrett og obligasjonsrett*. 1. utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2017

Nyland, Espen. «Hovedregelen om foreldelsesfristens utgangspunkt - § 3 nr. 1». I *Foreldelse av fordringer*. Kjørven m.fl. Oslo: Universitetsforl., 2011

Woxholth, Geir. *Avtalerett*. 11 utg. Oslo: Gyldendal, 2021

Artikler

Kjørven, Marte Eidsand. «BankID-svindel og økonomiske justismord» *Lov og Rett*, vol. 60 (1) (2021) s. 5–6

Krüger, Kai. «Rentetap og prisstigning ved betalingsmislighold». *Lov og Rett* (1975) side 195-221 [Lest i lovdata]

Monsen, Erik. «Om restitusjonskrav på ulovfestet grunnlag». Jussens venner, Vol.40 (3), (2005) side 157-200

Monsen, Erik. «Noen betraktninger om renter på ulovfestet grunnlag i norsk rett». Tidsskrift for rettsvitenskap, 2013, Vol.126 (4-05), (2013) side 475-497

Nerheim, Viljar Johnsen. «Berikelsesbegrensning ved restitusjon av formuesoverføring utenfor kontrakt?: Om *condictio indebiti* og ugyldighet». Tidsskrift for rettsvitenskap, 2022, Vol.135 (1), (2022) side 3-111

Otterstrøm, Oskar. «Tilbakesøking ved feilbetaling» Lov og rett, Vol.59 (7), (2020) side 409-430

Rønning, Thomas. «*Condictio indebiti* – en kommentar til Oskar Otterstrøm» Lov og rett Vol.60 (1), (2021) side 58-69

Rapporter

Brataas, Ellen Bennin, Mira Sofie Stokke og Amelia Svensson. *Rapport om misbruk av eID*. SODI-rapport 1/2022. Oslo: 2022.

Identity Theft Resource Center (ITRC). *2021 Consumer Aftermath Report: How Identity Crimes Impact Victims, Their Families, Friends and Workplaces*. [2022]

<https://www.idtheftcenter.org/publication/identity-theft-the-aftermath-study/> Hentet 23.11.2022

Lover

Lov 31. mai 1918 nr. 4 avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer (Avtaleloven)

Lov 17. februar 1939 nr. 1 om gjeldsbrev (Gjeldsbrevlova)

Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeerstatning (skadeerstatningsloven)

Lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m. (forsinkelsesrenteloven)

Lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse av fordringer (foreldelsesloven)

Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven)

Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven)

Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler (finansavtaleloven)

Internasjonale rettskilder

Rådsdirektiv 93/13/EØF av 5. april 1993 om urimelige vilkår i forbrukeravtaler

Europaparlaments- og rådsforordning (EU) 2016/679 av 27. april 2016 om vern av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger samt om oppheving av direktiv 95/46/EF (generell personvernforordning) [GDPR]

Forarbeider og høringsnotat

NOU 1974:54 *Renter ved forsinket betaling mv Utkast med motiver til lov om renter ved forsinket betaling (morarenter) mv*

Ot.prp.nr.55 (1975-1976) *Om lov om renter ved forsinket betaling m.m*

Ot.prp.nr.38 (1977-1978) *Om Lov om forelding av fordringer*

NOU 1979:32 *Formuerettslig lempningsregel*

Ot.prp.nr.110 (2008-2009) *Om lov om vergemål (vergemålsloven)*

Prop 92 LS (2019-2020) *Lov om finansavtaler (finansavtaleloven) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutninger nr. 125/2019 og 130/2019 av 8. mai 2019 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/17/EU om kredittavtaler for forbrukere i forbindelse med fast eiendom til boligformål (boliglåndirektivet) og delegert kommisjonsforordning (EU) nr. 1125/2014*

Kommunal- og distriktsdepartementet. *Forslag til ny lovbestemmelse om privatrettslige virkninger av ugyldige disposisjoner etter kommunelovens økonomibestemmelser.* (2019)

<https://www.regjeringen.no/contentassets/b9f7674cd48545399c28042c3858746c/horingsnotat-om-privatrettslige-virkninger.pdf>

Retts- og nemndspraksis

Rettspraksis

Rt-1937-424	Rt-1999-1755	Rt-2012-393
Rt-1970-871	Rt-2001-382	Rt-2013-484
Rt-1985-290	Rt-2001-905	Rt-2013-1476
Rt-1988-556	Rt-2001-1580	Rt-2013-1601
Rt-1994-190	Rt-2002-71	Rt-2014-501
Rt-1995-46	Rt-2004-782	HR-2016-1209-U
Rt-1995-1641	Rt-2007-1479	HR-2016-2491-A
Rt-1997-1210	Rt-2007-1665	HR-2017-971-A
Rt-1997-1445	Rt-2008-738	HR-2019-2034-A
Rt-1998-587	Rt-2008-1665	HR-2020-2021-A
Rt-1998-989	Rt-2010-816	HR-2021-2571-A

LH-1992-272

LB-1999-3589

LF-2009-92724

LB-2015-194902

LB-2020-156432

LF-2021-80461

Nemndspraksis

BKN-1994-97

BKN-2004-56

PVN-2019-08

FinKN-2020-670

FinKN-2022-765

Utenlandsk rettspraksis

NJA 1999 s. 575

U.2022.411

Haugesund Kommune and another v Depfa ACS Bank [2010] EWCA Civ 579 [lest i Westlaw]

Praksis fra EU-domstolen

Case C-485/19 LH v Profi Credit Slovakia s.r.o

ECLI:EU:C:2021:313

